

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

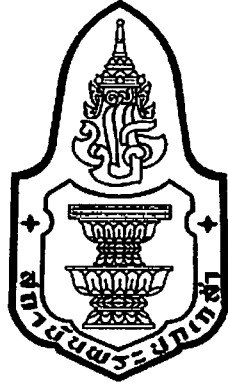
โดย

นายภกร รงค์นพรัตน์

รายงานวิชาการส่วนบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง
การบริหารเศรษฐกิจสาธารณะสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 6
สถาบันพระปกเกล้า

พ.ศ. 2551

ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

โดย

นายภกร รงค์นพรัตน์

รายงานวิชาการส่วนบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง

การบริหารเศรษฐกิจสาธารณะสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 6

สถาบันพระปกเกล้า

พ.ศ. 2551

ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า

รายงานวิชาการส่วนบุคคล เรื่อง

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

โดย นายภกร รงค์นพรัตน์

เลขประจำตัว 3061

เป็นส่วนเพิ่มเติมจากรายงานวิชาการกลุ่มเรื่อง การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะช้าง
จังหวัดตราด

อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชมพูนุท โกลลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์)

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้รายงานเอกสารวิชาการส่วนบุคคลฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง การบริหารเศรษฐกิจสาธารณะสำหรับ
นักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 6

(ศาสตราจารย์ ดร.เทียนฉาย กีระนันทน์)

ประธานคณะกรรมการ

หลักสูตรการบริหารเศรษฐกิจสาธารณะสำหรับนักบริหารระดับสูง

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในปัจจุบัน และเป็นการเสนอแนะหลักในการจัดการการท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเอกสาร ซึ่งข้อมูลที่ใช้ ในการศึกษา คือ ข้อมูลทุติยภูมิ จากการรวบรวมเอกสาร หนังสือ วารสาร ผลงานวิชาการ รายงาน การประชุม งานวิจัย และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตในเวปไซด์ที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาทำให้ได้แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมและเป็นไปได้ สำหรับประเทศไทย คือ ต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ 1. การจัดการด้านทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยวและ โครงสร้างพื้นฐาน 2. การจัดการด้านการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และ โฆษณา 3. การจัดการด้านการให้การศึกษาและพัฒนาบุคลากร 4. การจัดการด้านการมีส่วนร่วม ของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งต้องดำเนินงานหรือปฏิบัติตามองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน ไปพร้อม ๆ กันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพราะทุกองค์ประกอบจะมีความสัมพันธ์/เชื่อมโยง/ส่งผลกระทบต่อ ซึ่งกันและกัน

ผลการศึกษาแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ด้วยการใช้เทคนิค 2 รูปแบบ คือ

1. การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ 6 ด้าน ได้แก่
 - 1) ด้านเศรษฐศาสตร์
 - 2) ด้านสิ่งแวดล้อม
 - 3) ด้านสังคม
 - 4) ด้านองค์การและการบริหาร
 - 5) ด้านกฎหมาย
 - 6) ด้านเทคนิคและกายภาพ

2. เทคนิค SWOT Analysis

สรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย เป็นแนวทางการจัดการ ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ มีความสอดคล้อง สนับสนุน และเกื้อกูลต่อสถานการณ์ท่องเที่ยว ในปัจจุบัน หากมีการวางแนวทางเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง และให้เป็นรูปธรรม

ดังนั้น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย มีหลักการ โดยสรุป 5 ประการ ดังนี้

1. การจัดการการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินงานภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ
2. การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องก่อให้เกิดความสมดุลทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ
3. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชน หรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นผู้มีส่วนร่วม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต้องมีความรู้ ได้รับการศึกษา มีความพร้อม มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน
4. ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีการกระจายออกไปอย่างเป็นธรรม
5. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีการติดตามและประเมินผลการจัดการ การสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
2. การจัดการงานด้านการท่องเที่ยวต้องมีเอกภาพในการบริหาร
3. สร้างความเข้มแข็ง ให้การศึกษา และการประสานงานระหว่างกลุ่มบุคคลทุกฝ่าย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
4. เปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้มากที่สุด
5. พัฒนาการท่องเที่ยวพร้อมไปกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยยึดหลักสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และหลักการพึ่งตนเอง
6. ติดตามตรวจสอบประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

เอกสารวิชาการฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากความกรุณาช่วยเหลืออย่างดียิ่ง จากผู้มีพระคุณหลายท่าน ซึ่งขอกราบขอบพระคุณ และขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ ได้แก่

รศ.ดร.ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาในการทำเอกสารวิชาการฉบับนี้ ที่กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำ และคำปรึกษาด้วยความเมตตาจนเอกสารวิชาการสำเร็จลุล่วง

คณะอาจารย์ทุกท่านของหลักสูตรการบริหารเศรษฐกิจ สาธารณะสำหรับนักบริหารระดับสูง ของสถาบันพระปกเกล้า ผู้ให้ความรู้ และแนวคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ความเหมาะสม หรือความเป็นไปได้ของเนื้อหา

ภกร รงค์นพรัตน์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษา	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา	4
1.6 นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	6
1. การท่องเที่ยว	6
1.1 ความหมายและขอบเขตของการท่องเที่ยว	6
1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว	7
1.3 คุณลักษณะของการท่องเที่ยว	10
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	11
2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	11
2.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	11
2.3 นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	13
2.4 วัตถุประสงค์ และเป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	14
2.5 หลักเกณฑ์การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	16
3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	18
3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	18
3.2 หลักการและลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	19

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. การพัฒนาแบบยั่งยืน	23
4.1 ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืน	23
4.2 ทิศทางของการพัฒนาแบบยั่งยืน	26
4.3 สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน	28
5. การมีส่วนร่วมของชุมชน	31
5.1 ความหมาย	31
5.2 ระบบชุมชน	31
5.3 ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยว	33
5.4 ทิศทางของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว	35
บทที่ 3 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย	39
1. การจัดการด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและ โครงสร้างพื้นฐาน	40
1.1 ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว	40
1.2 โครงสร้างพื้นฐาน	41
2. การจัดการด้านการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และ โฆษณา	43
2.1 การตลาดและการบริการ	43
2.2 การประชาสัมพันธ์และ โฆษณา	46
3. การจัดการด้านการให้การศึกษาและพัฒนาบุคลากร	47
3.1 การให้การศึกษา	47
3.2 การพัฒนาบุคลากร	48
4. การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	49
4.1 ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ	50
4.2 ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว	52
4.3 ชุมชน / ประชาชน / เจ้าของพื้นที่	53
4.4 นักท่องเที่ยว	54
5. ภาพรวมแนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย	55

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย	56
1. การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้	56
1.1 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ด้านเศรษฐศาสตร์	56
1.2 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ด้านสิ่งแวดล้อม	57
1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ด้านสังคม	58
1.4 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ด้านองค์การและการบริหาร	59
1.5 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ด้านกฎหมาย	60
1.6 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ด้านเทคนิคและกายภาพ	61
2. การวิเคราะห์โดยใช้ SWOT Analysis	63
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	68
1. สรุปผลการศึกษา	68
1.1 การจัดการด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน	68
1.2 การจัดการด้านการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และโฆษณา	68
1.3 การจัดการด้านการให้การศึกษาและพัฒนาบุคลากร	69
1.4 การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	69
1.5 การวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย	70
2. หลักในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย	70
3. ข้อเสนอแนะ	71
บรรณานุกรม	72
ประวัติผู้เขียน	76

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ – ปัจจัยภายใน	64
ตารางที่ 2 ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว – ปัจจัยภายใน	65
ตารางที่ 3 ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการ ธุรกิจท่องเที่ยว - ปัจจัยภายนอก	66

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	4
แผนภูมิที่ 2 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย	39
แผนภูมิที่ 3 การพิจารณาในการจัดการด้านการตลาดและบริการของการท่องเที่ยว	45
แผนภูมิที่ 4 การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	49
แผนภูมิที่ 5 ภาพรวมแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย	55

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

ปัจจุบันภาครัฐได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวเติบโตอย่างรวดเร็ว การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดงาน และสร้างรายได้ให้กับบุคคลหลายกลุ่ม ทั้งนี้ เพราะการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อนหย่อนใจเปรียบเสมือนการให้รางวัลกับชีวิต ซึ่งการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยกิจกรรม การจัดการ และโครงสร้างพื้นฐานรองรับในหลาย ๆ ลักษณะ เช่น ธุรกิจที่พักและโรงแรม การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร บริษัทนำเที่ยว ร้านอาหาร ภัตตาคาร ระบบสาธารณสุข โภค สารธารณูปการ การตลาด และการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของมนุษย์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งไม่สามารถแยกตัวออกจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอื่น ๆ กระบวนการท่องเที่ยวได้พัฒนาจนเกิดเป็นสาขาที่สำคัญสาขาหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ ที่มีผู้ซื้อและผู้ขาย (ให้บริการ) จนขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry) ที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สำคัญของประเทศ ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลายครั้ง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแม้ได้รับผลกระทบ แต่มักเป็นอุตสาหกรรมที่ฟื้นตัวได้เร็ว และสามารถทดแทนภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจได้ดี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 : 2-10)

ดังนั้น ในระยะที่ผ่านมา การท่องเที่ยวจึงมุ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควบคู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสังคม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่นเดียวกับการพัฒนาในสาขาการผลิตอื่น ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 : 2-10)

ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวมุ่งหวังเพียงผลประโยชน์ที่จะได้รับ โดยละเลยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ การส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการที่ดีและไม่มีประสิทธิภาพ อาจนำไปสู่ความเสื่อมโทรมและการเสื่อมสภาพของความเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้

ในปี พ.ศ.2530 (ค.ศ. 1987) ได้มีการเสนอทางเลือกทางใหม่ของการพัฒนาที่เรียกว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จากการรายงาน Brundtland Report (Our common Future) ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนว่า "เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบัน โดยไม่บั่นทอนศักยภาพในการพัฒนาของคนยุคหน้า ในการแสวงหาการตอบสนองความต้องการของตน ซึ่งแนวความคิดนี้ได้ขยายครอบคลุมมาสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 : 2-10)

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวโดยรวมมีการปรับเปลี่ยนการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ตามกระแสโลกที่เปลี่ยนไป เปลี่ยนจากสังคมที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางมาเป็นสังคมที่มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางมากขึ้น คือมุ่งให้ความสำคัญและรักษาสีงแวดล้อมเป็นหลักมากกว่าการสร้างควมพึงพอใจให้แก่มนุษย์เพียงอย่างเดียว โดยคำนึงถึงการรักษาทรัพยากรให้มีใช้อย่างพอเพียงสำหรับคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นต่อ ๆ ไปในอนาคตด้วยการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดที่สามารถนำพาการท่องเที่ยวของไทยให้ไปสู่ทิศทางที่ดีได้

ดังนั้น การท่องเที่ยวจะพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย จะต้องเป็นการจัดการที่มุ่งสู่ความยั่งยืนของ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การจัดการด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน
2. การจัดการด้านการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และโฆษณา
3. การจัดการด้านการให้การศึกษาและพัฒนาบุคลากร
4. การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จาก 4 องค์ประกอบข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นการครอบคลุมองค์ประกอบที่มีผลต่อการพัฒนาและส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของประเทศ หากได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง มีวิสัยทัศน์และสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวของไทยก็จะมุ่งสู่ความยั่งยืนได้ไม่ยากนัก

การจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ ธุรกิจบริการมีผลกำไร ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม วิถีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรม จะเกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย

ในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย เพื่อให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม คือ มีการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สามารถธำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ วัฒนธรรม การดำรงชีวิต เอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่และยืนนาน นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในปัจจุบัน
- 1.2.3 เพื่อเสนอแนะหลักในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษา

เป็นการศึกษา รวบรวม และค้นคว้า เพื่อประมวลแนวความคิดให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมและเป็นไปได้สำหรับประเทศไทย โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเอกสาร ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา คือ ข้อมูลทุติยภูมิ จากการรวบรวมเอกสาร หนังสือ วารสาร ผลงานวิชาการ รายงานการประชุม งานวิจัย และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตในเวปไซต์ที่เกี่ยวข้อง

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

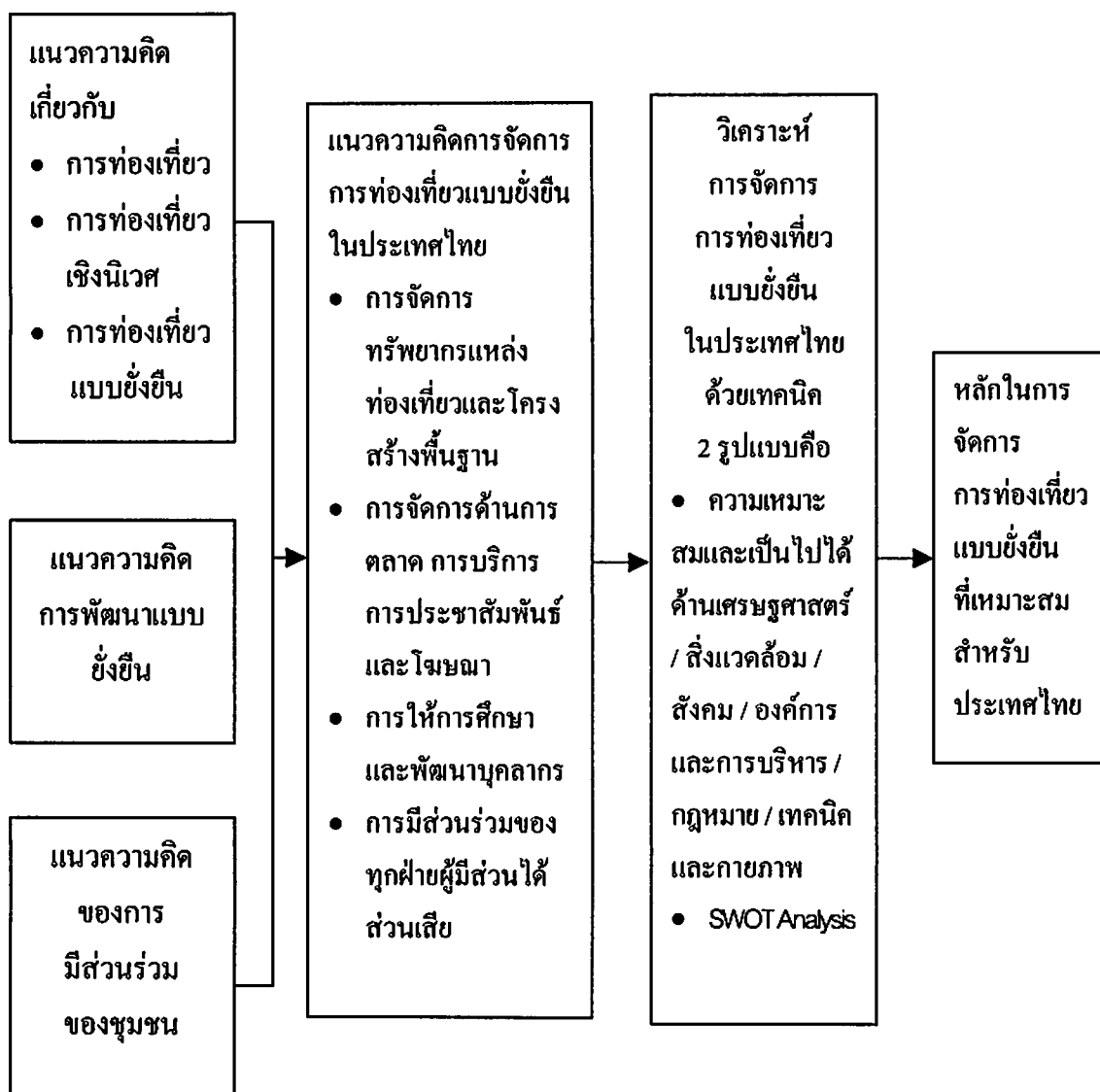
1.4.1 ทราบถึงแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

1.4.2 ทราบถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในปัจจุบัน

1.4.3 สามารถสรุปและเสนอแนะหลักในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

1.4.4 เป็นแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืนต่อไป

1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากแผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา โดยศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทยจาก 5 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การพัฒนาแบบยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ได้แนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ซึ่งเป็นแนวคิดที่เป็นการพัฒนาองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ 1) การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน 2) การจัดการด้านการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และโฆษณา 3) การจัดการด้านการให้การศึกษาและพัฒนานุเคราะห์ 4) การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หลังการศึกษาการจัดการทั้ง 4 องค์ประกอบแล้ว จะทำการวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทยด้วยเทคนิค 2 รูปแบบ คือ

1) ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ 6 ด้านคือ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านองค์การและการบริหาร ด้านกฎหมาย ด้านเทคนิค และกายภาพ 2) SWOT Analysis และในส่วนสุดท้ายของการศึกษาจะทำการสรุปหลักในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

1.6 นิยามศัพท์

1.6.1 การจัดการ หมายถึง การจัดรูปร่างและระเบียบวิธีปฏิบัติงานในการใช้คน เงิน และวัสดุ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

1.6.2 การท่องเที่ยว หมายถึง นันทนาการรูปแบบหนึ่งที่ต้องเดินทางจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ในลักษณะของความเป็นส่วนตัวหรือแบบมีส่วนร่วมในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นก็ได้ โดยการท่องเที่ยวจะเป็นส่วนสนับสนุนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติและระบบนิเวศได้

1.6.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน และเกิดการสร้างงานในชุมชนหรือท้องถิ่น

1.6.4 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สามารถธำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ วัฒนธรรม การดำรงชีวิต เอกลักษณ์ของชาติให้ยืนนาน นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

1.6.5 การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าอย่างสมดุลที่สุด ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม โดยมีทรัพยากรไว้ใช้ให้เกิดประโยชน์และสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน และคนในรุ่นอนาคตได้อย่างพอเพียง

1.6.6 การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การสร้างโอกาสและความเท่าเทียมให้ชุมชนหรือประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ จัดการ ปฏิบัติ และเรียกร้องในผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับตามวิถีการดำเนินชีวิตของตน

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย เป็นการศึกษาจากการรวบรวม และค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนสำหรับประเทศไทย ซึ่งมีแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังหัวข้อต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยว
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
4. การพัฒนาแบบยั่งยืน
5. การมีส่วนร่วมของชุมชน

1. การท่องเที่ยว (Tourism)

1.1 ความหมายและขอบเขตของการท่องเที่ยว

1.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ก) การท่องเที่ยวเป็นการนันทนาการ (Recreation) รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่าง (Leisure Time) ที่มีการเดินทาง (Travel) เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งที่มีจุดหมายที่อยู่อาศัย ไปยังอีกที่หนึ่งที่ตั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้น (Motivator) จากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจ และบริการต่าง ๆ รวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพ และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูด ด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 : 2-5)

ข) ใน Webster Dictionary ได้ให้ความหมายว่า "Tourism" (n.),

1. The practice of traveling for recreation 2. The guidance or management of tourist 3. a : the promotion or encouragement of touring b : the accommodation of tourists ซึ่งจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นคำที่ครอบคลุมทั่วทั้งกระบวนการท่องเที่ยว (อ้างถึงในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 : 2)

ค) การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน และพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ

- (1) เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- (2) เดินทางด้วยความสมัครใจ
- (3) เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, 2542 : IV)

สรุปความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง นันทนาการรูปแบบหนึ่งที่ต้องเดินทางจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ในลักษณะของความเป็นส่วนตัว หรือแบบมีส่วนร่วมในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นก็ได้ โดยการท่องเที่ยวจะเป็นส่วนสนับสนุนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติและระบบนิเวศได้

1.1.2 ขอบเขตของการท่องเที่ยว

ก) วัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว (Tourism Suppliers) นิยมแบ่งวัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

(1) การพักผ่อนเมื่อมีเวลาว่าง (Leisure) อันได้แก่ กิจกรรมนันทนาการ (Recreation) วันหยุด (Holiday) เพื่อสุขภาพ (Health) ศาสนา (Religion) และการกีฬา (Sport)

(2) การติดต่อธุรกิจ (Business) อันได้แก่ การประชุม การปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย รสนิยมและความต้องการส่วนตัวของนักท่องเที่ยว เช่น การเดินทาง การพักผ่อน การรับประทานอาหาร การเที่ยวช้อปปิ้ง การซื้อของที่ระลึก และอื่น ๆ ขึ้นอยู่กับการมีอำนาจในการซื้อของนักท่องเที่ยว มีความพร้อมและเต็มใจที่จะจ่ายเงินตามราคาของสินค้าในขณะนั้น

ผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม ที่พักอาศัยแบบต่าง ๆ ภัตตาคาร ร้านอาหาร ธุรกิจการขนส่งทั้งทางบก ทางน้ำ หรือทางอากาศ หรือผู้ประกอบการกิจการจัดนำเที่ยวอื่น ๆ ต่างก็พยายามจัดหาสินค้าและบริการหรืออุปทานทางการท่องเที่ยว (Tourism Supply) เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความพึงพอใจ ดึงดูดใจให้เกิดความต้องการ หรืออุปสงค์ทางการท่องเที่ยว (Tourism Demand) เพิ่มมากขึ้น (ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, 2542 : V – VI)

1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) แต่ละองค์ประกอบมีองค์ประกอบย่อย ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยว จึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อย และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยทั้ง 3 เกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวได้ไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการหรือทัศนศึกษา ซึ่งอาจเป็นการใช้ประโยชน์โดยตรง และจากบริการที่เกี่ยวข้อง โดยปกติทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่ใช้ไม่มีวันหมด เพราะรูปแบบการใช้มักเป็นการสัมผัสแต่ภายนอก โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรใด ๆ หรืออาจมีการชดเชยได้อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ในการท่องเที่ยวที่เป็นจริงนั้น การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรมักมีการแปรรูปทรัพยากร และอาจไม่มีการคำนึงถึงการสูญเสีย หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับระบบย่อยต่าง ๆ รวมทั้งผลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ในทางกลับกันสิ่งแวดล้อมเป็นระบบอื่น ๆ เช่น ระบบชุมชน ระบบอุตสาหกรรม เป็นต้น อาจมีผลกระทบมาสู่ระบบท่องเที่ยวด้วย ดังนั้น การท่องเที่ยวที่ขาดระบบการจัดการที่ดีเข้ามาเกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ประสบผลความสำเร็จเลย นอกจากองค์ประกอบภายในระบบแล้ว การท่องเที่ยวยังมีสิ่งแวดล้อมสำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอีกหลายประการ เช่น สภาพกายภาพ และระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ และการลงทุน สังคมและวัฒนธรรม องค์กรและกฎหมาย เป็นต้น

1) ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่สำคัญ จัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) ซึ่งได้จัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงออกถึงประเพณีต่าง ๆ (Traditional Attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงถึงความงดงามในรูปแบบต่าง ๆ ของภูมิประเทศ (Scenic Attractions) แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง (Entertainment Attractions) แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Other Attractions)

สำหรับประเทศไทยนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยบริษัทหรือหน่วยงานที่ปรึกษาต่าง ๆ มักแบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงนั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการนักท่องเที่ยว

2) บริการการท่องเที่ยว บริการที่รองรับการท่องเที่ยวเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) ประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นการบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบาย และความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกัน บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรมและบริการอื่น ๆ ทั้งนี้ รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่น ๆ ด้วย

3) ตลาดการท่องเที่ยว เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ทางการท่องเที่ยว (Tourism Demand) ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ (ปกติตลาดการท่องเที่ยวจะเน้นที่นักท่องเที่ยว) ซึ่งกระบวนการจัดการได้หมายรวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาการขาย และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วยในประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องบางส่วน ดังนี้

- ผู้มาเยือน (Visitors) คือ ผู้ที่จากถิ่นพำนักของตนเอง เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง อาจพักค้างแรมหรือไม่ก็ได้ (เป็นผลรวมของนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว)
- นักท่องเที่ยว (Tourist) คือ ผู้เดินทางมายังพื้นที่หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นการไปทำงานประจำ การศึกษา และไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้เดินทางนี้จะต้องพักค้างแรมอย่างน้อย 1 คืน (แต่ไม่เกิน 90 วัน) วัตถุประสงค์ในการเดินทางอาจเพื่อใช้เวลาว่าง (การันทนาการ การพักผ่อนวันหยุด การรักษาสุขภาพ การศึกษาเรียนรู้ การศาสนา และการกีฬา) ธุรกิจ เยี่ยมญาติ การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุม เป็นต้น
- นักทัศนาจร (Excursionist) คือ ผู้เดินทางที่ไม่ได้พักค้างคืน
- การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) คือ การเดินทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่การไปทำงานประจำการศึกษา และต้องไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำ หรือการศึกษาอยู่จังหวัดที่เดินทางไป
- ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourism Consumption Expenditures) คือ ค่าใช้จ่ายสำหรับสินค้าและบริการ ที่จ่ายโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (International Tourists) ระหว่างการพำนักอยู่ในประเทศไทยไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ
- รายได้จากการท่องเที่ยว (Tourism Revenues) คือ รายได้ที่ประเทศไทยได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม ในรูปของเงินตราต่างประเทศ ที่นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศจ่ายเป็นค่าสินค้าและบริการ ไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

1.3 คุณลักษณะของการท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสูงขึ้นในการทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศให้แก่ประเทศและชุมชนท้องถิ่น มีส่วนช่วยแก้ปัญหาดุลการค้าและดุลการชำระเงินของประเทศ จึงถือกันว่าการท่องเที่ยวเป็นสินค้าส่งออกกำบัง (Invisible Export) ที่มีลักษณะแตกต่างจากสินค้าส่งออกอื่น ๆ ดังต่อไปนี้คือ

1.3.1 ผู้ซื้อสินค้า (นักท่องเที่ยว) จะต้องเดินทางไปเยือนประเทศผู้ส่งออก (ไปแหล่งท่องเที่ยว) เพื่อซื้อสินค้า (เยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว) เอง

1.3.2 ผู้ส่งออกสินค้า (ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว) ไม่ต้องบวกค่าขนส่งลงในตัวสินค้าหรือบริการไปกับการท่องเที่ยว

1.3.3 การท่องเที่ยวไม่ใช่อุตสาหกรรมเพียงประเภทเดียว แต่เป็นอุตสาหกรรมหลายประเภทที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างกว้างขวาง เช่น อุตสาหกรรมขนส่ง อุตสาหกรรมที่พักแรม อุตสาหกรรมอาหารเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมน้ำเที่ยว อุตสาหกรรมจำหน่ายสินค้าที่ระลึก อุตสาหกรรมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อุตสาหกรรมบริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทางอ้อม เป็นต้น

1.3.4 อุปสงค์ของการท่องเที่ยวจะเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและรายได้ไปตามฤดูกาลท่องเที่ยว

1.3.5 ผลกระทบทางการท่องเที่ยว มิได้ถูกกระทบจากธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมากเท่ากับคุณลักษณะของผู้ซื้อ (นักท่องเที่ยว)

1.3.6 นักท่องเที่ยวสามารถซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในราคาต่ำ หรือในราคาปลอดภาษี ซึ่งชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถซื้อได้

1.3.7 การท่องเที่ยวมีต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งอุตสาหกรรมส่งออกสินค้าอื่นไม่มี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543 : 71-72)

การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางของบุคคลไปท่องเที่ยวในที่แห่งหนึ่งแห่งใด เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และสร้างความพึงพอใจให้กับตนเอง ซึ่งการท่องเที่ยวต้องอาศัยสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ เช่น ที่พัก อาหาร สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ เป็นต้น จึงทำให้เกิดธุรกิจจากการท่องเที่ยวขึ้น เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชนและท้องถิ่น

ปัจจุบันการท่องเที่ยวจึงมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิต การเติบโต และการพัฒนาของประเทศ ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงต้องมีการดำเนินการ จัดระบบการจัดการ การวางแผน การกำหนดนโยบาย และการสร้างกลยุทธ์ที่ดี เพื่อให้การท่องเที่ยวของคนไทยพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.1.1 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ทำการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ และขอให้ราชบัณฑิตยสถานกำหนดความหมายของคำว่า Ecotourism คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 2)

2.1.2 Elizabeth Boo กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (อ้างถึงในคารารัตน์ วจิตตานนท์, 2542 : 13)

สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน และเกิดการสร้างงานในชุมชนหรือท้องถิ่น

2.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ คือ

2.2.1 องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based tourism)

2.2.2 องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ไม่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

2.2.3 องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิต

สำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-Based Tourism)

2.2.4 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass Root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-Based Tourism)

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์ จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ

ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสระบบนิเวศ (Eco-System) มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ไว้) ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยว นั้น ๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่น ๆ ได้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 2-4)

จากลักษณะดังกล่าว จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบประเพณีนิยม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ (Mass Tourism) เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ สามารถทำหลายสิ่งแวดล้อมได้เช่น

เดียวกันหรือมากกว่านักท่องเที่ยวขนาดใหญ่ หากปราศจากการจัดการที่ดี การจัดการกับการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ในทิศทางและภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ จัดเป็น Mass Ecotourism

3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยากลำบาก มีรายได้จากการท่องเที่ยวที่น้อย เพียงแต่มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มทุกระดับ และมีรายได้สูงได้เช่นกัน

4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงให้ความสำคัญในการศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มิชอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ

จากการศึกษากำหนดความหมายและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว ทำให้ทราบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Concersation Tourism) ที่หมายถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Nature-Based Tourism) และแหล่งวัฒนธรรม (Cultural-Based Tourism) อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมความเป็นธรรมชาติ และวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 4)

2.3 นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงกำหนดให้มีนโยบายหลักดังนี้

2.3.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกกระทบ และฟื้นตัวได้ยาก

2.3.2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม

2.3.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษาสังเคราะห์ที่ตีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจและการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

2.3.4 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

2.3.5 ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นความจำเป็นอันดับต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการที่เหมาะสม

2.3.6 นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรร และกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

2.3.7 สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบคอบ เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

2.3.8 มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ดักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

2.3.9 จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

2.3.10 จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 7-8)

2.4 วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4.1 วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภายใต้นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ จุดมุ่งหมายและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมทรัพยากรและวัฒนธรรม จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการของประเทศโดยรวม ในอันที่จะเสริมให้การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ให้คนเป็นจุดมุ่งหมายหลัก ดังนั้น จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

ก) เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยา ให้เป็นแหล่งเสริมสร้างจิตสำนึก และพัฒนาคนที่เกี่ยวข้องในระบบให้มีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ และรักษาระบบนิเวศ

ข) เพื่อให้มีรูปแบบ วิธีการ กิจกรรม และมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและสังคม ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ

ค) เพื่อให้มีการบริการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยว มีมาตรฐานมีเอกลักษณ์ และมีการจัดการที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม

ง) เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการอย่างเป็นระบบประสานสอดคล้อง และร่วมมือระหว่างองค์กรของรัฐ ผู้ประกอบการ องค์กรพัฒนาประชาชน และประชาชนท้องถิ่นอย่างจริงจังและจริงใจ

จ) เพื่อรองรับและกระตุ้นการขยายตัวของนักท่องเที่ยวนานาชาติเข้าสู่ประเทศไทยและนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางภายในประเทศ โดยใช้รูปแบบการท่องเที่ยวนี้เป็นเป้าหมาย อันจะนำมาซึ่งนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีช่วงเวลาพำนักนานขึ้นและค่าใช้จ่ายเงินมากขึ้น

ฉ) เพื่อตอบสนองนโยบายการกระจายรายได้ และการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น อันจะเป็นการเกื้อหนุนการพัฒนาที่ไม่เป็นธรรมจากภายนอกให้มากที่สุด

ช) เพื่อพัฒนาโครงข่ายการเดินทางในประเทศไทยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ดี และมีการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

ซ) เพื่อให้มีการใช้มาตรฐานทางกฎหมาย เสริมมาตรการด้านการส่งเสริม สนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

ฌ) เพื่อส่งเสริมให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาคอาเซียนและอินโดจีน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 13-14)

2.4.2 เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศ (ในระยะ 10 ปี)

ก) มีมาตรการกำหนดพื้นที่เป้าหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจน จัดระดับความเข้มข้นของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานภาพ และความต้องการพัฒนาของท้องถิ่นภายใต้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งระบบ โดยพิจารณาจากลักษณะและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวและวิธีการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว ภายใน 3 ปี

ข) ยกกระดับทักษะอบรมในด้านความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้ประกอบการ แรงงานและประชาชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นด้านคุณภาพในการให้บริการที่ถูกต้อง เช่น การบริการที่พัก การบริการนำเที่ยว/มัคคุเทศก์เฉพาะ เป็นต้น โดยจัดให้มีการศึกษา ฝึกอบรมทุกกลุ่ม ทุกด้านไม่น้อยกว่า 50 ครั้งต่อปี

ค) จัดให้มีการประสานเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศในระดับชาติ ภาค และจังหวัด โดยมีเป้าหมายให้ครบถ้วนใน 5 ปี และขยายครบทุกจังหวัด รวมทั้งท้องถิ่น เป้าหมายให้มากที่สุดภายในระยะ 10 ปี

ง) เพิ่มองค์การพัฒนาเอกชนและกลุ่มประชาชนระดับท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วมหรือกำกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ให้มีทั่วทุกจังหวัดใน 10 ปี

จ) มีหลักเกณฑ์การปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม การศึกษา การบริการ และการมีส่วนร่วม อย่างมีมาตรฐานและตัวชี้วัดที่ชัดเจน ภายใน 3 ปี

ฉ) เพิ่มสัดส่วนนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ ให้มีการขยายตัวไม่ต่ำกว่าการขยายตัวของนักท่องเที่ยวโดยรวม (คือ เพิ่มส่วนแบ่งจากปัจจุบันประมาณร้อยละ 30) เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อปี โดยให้มีนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพ และมีการปฏิบัติตัวอย่างถูกต้อง มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลักไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง

ช) เพิ่มจำนวนและสัดส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางภายในประเทศ ร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ต่ำกว่าการขยายตัวโดยรวม คือ มีสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศทั้งหมด ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพ และมีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50

ซ) เพิ่มรายจ่ายของการท่องเที่ยวในกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้นร้อยละ 5 ต่อปี และให้มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นในสัดส่วนที่มากขึ้น

ฌ) ขยายงบประมาณในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลให้มีปริมาณมากขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อปี รวมทั้งระดมการอุดหนุนจากภาคเอกชนและองค์กรระหว่างประเทศให้เพิ่มมากขึ้นด้วย และเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการรายได้ของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเองมากขึ้น

ญ) มีการใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ มีกฎหมายตลอดจนมาตรการเฉพาะสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้ทั่วถึงภายใน 5 ปี

ฎ) มีข่าวความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอาเซียนและอินโดจีน โดยให้ไทยเป็นศูนย์กลางด้านการเดินทาง การตลาด การฝึกอบรม และด้านข้อมูลสารสนเทศภายใน 5 ปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 14-15)

2.5 หลักเกณฑ์การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวแต่ละระบบนิเวศ ผู้รับผิดชอบต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการจัดการ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานสากล โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

2.5.1 เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์

2.5.2 มีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเคาน์เตอร์บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขา มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม

2.5.3 มีการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางเป็นแบบวงรอบหรือวงกลม ระยะทางตั้งแต่ 1 กิโลเมตร ขึ้นไป

2.5.4 มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

2.5.5 มีแผนที่และคู่มือนำเที่ยวประกอบป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้ต่อนักท่องเที่ยว

2.5.6 มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน

2.5.7 มีมัดกุเทศก์ท้องถิ่น

2.5.8 มีการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น องค์กรภาครัฐใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค องค์กรภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

2.5.9 มีนโยบายต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชัดเจน เช่น การจัดการขยะ การจัดการน้ำเสีย การจัดการมลพิษต่าง ๆ และการฟื้นฟูองค์ความรู้ท้องถิ่น เป็นต้น

2.5.10 มีแผนพัฒนานุเคราะห์และการบริการสู่ระดับมาตรฐานสากล

2.5.11 หากแหล่งท่องเที่ยวมีที่พักแรมจะต้องเป็นที่พักแรมระดับการรักษา สิ่งแวดล้อม (Ecolodge) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 : 29-30)

ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์ ได้กล่าวเกี่ยวกับนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม คุณค่าของสังคม และความต้องการท้องถิ่น กล่าวคือ การวางแผนกำหนดกลยุทธ์ของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะต้องมีลักษณะดังนี้ คือ

- 1) สอดคล้องกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ที่มุ่งไปสู่สวัสดิการสังคมที่สูงที่สุด ภายใต้เงื่อนไขของทรัพยากร หุ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และเทคโนโลยีที่มีอยู่
- 2) สอดคล้องกับสถานะทางนิเวศ เพื่อรักษาระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่
- 3) สอดคล้องกับความต้องการของสังคมท้องถิ่น (ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์, 2542 : 345)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบการจัดการอย่างยั่งยืนรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบร่วมกันจากทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นระบบในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อชุมชนท้องถิ่น และประเทศ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะมีความพึงพอใจ และประทับใจจากการบริการที่ได้รับ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นถือเป็นกิจกรรมของการท่องเที่ยวในแหล่งที่เป็นธรรมชาติ นักท่องเที่ยวมีความสนใจเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ชมแหล่งธรรมชาติ การสังเกต การเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับนักท่องเที่ยวด้วยกัน หรือบุคคลในท้องถิ่น หรือเจ้าของพื้นที่ เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวแบบผสมผสานระหว่างกิจกรรมของมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม ให้ความสำคัญของการให้การศึกษา การสร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์หรือความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลากหลาย โดยผู้ศึกษาได้คัดสรรและรวบรวมความหมายที่น่าสนใจไว้ ดังนี้

3.1.1 ในการประชุม Globe' 90 ณ ประเทศ แคนาดา ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วยการท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศด้วย (อ้างถึงในกุศล โชติรัตน์ และคณะ, 2545 : 3-15)

3.1.2 การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ : 3)

3.1.3 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่เป็นการรบกวนสิ่งแวดล้อม ชนบทธรรมชาติ และประเพณีของท้องถิ่น โดยที่นักท่องเที่ยวควรต้องศึกษาสภาพความเป็นไปของท้องถิ่นที่ไปเยือน ขณะเดียวกันคนในท้องถิ่นก็ต้องเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนให้กับนักท่องเที่ยว และร่วมรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตให้คงอยู่สืบไป เพื่อที่อนุชนรุ่นหลังจะได้สัมผัสคุณค่าเช่นเดียวกันนี้ต่อไป (เฉลิมลาภ คเนจร ณ อุชยา, หัวหน้างานวารสารธุรกิจท่องเที่ยวกองประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546)

3.1.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาโดยมุ่งเน้นการป้องกันและกำจัดผลเสียที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยควบคุมให้เกิดผลเสียน้อยที่สุด และผลเสียที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องไม่เป็นอันตรายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการดำรงคุณค่าของการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนถาวรตลอดไป

โดยทั้งนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนย่อมก่อให้เกิดผลที่พึงปรารถนาทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2537 : 17)

สรุปความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สามารถธำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ วัฒนธรรม การดำรงชีวิต เอกลักษณ์ของชาติให้ยืนนาน นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

3.2 หลักการและลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

หลักการและลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะแตกต่างกันไปตามแนวความคิด ความเหมาะสม รูปแบบของการเดินทาง สถานที่แหล่งท่องเที่ยว ลักษณะของภูมิประเทศ ระบบนิเวศ และทรัพยากรธรรมชาติ ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์ ได้กำหนดนโยบายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

3.2.1 จะต้องกำหนดเป็นนโยบายระดับชาติที่ประสานกันในทุกระดับของการพัฒนา

3.2.2 จะต้องผสมผสานความต้องการของทุกกลุ่มในสังคม เช่น หน่วยงานของรัฐและของเอกชน ตลอดจนองค์กรของท้องถิ่น

3.2.3 เป้าหมายพื้นฐานก็คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.2.4 ต้องมีมาตรการที่ทำให้แน่ใจว่า นักท่องเที่ยวจะปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมที่เข้าไปท่องเที่ยว

3.2.5 ต้องนำไปสู่การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม

3.2.6 ต้องมีมาตรการที่จะลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในทางลบ ที่มีต่อสังคมท้องถิ่น

3.2.7 จะต้องสนับสนุนให้องค์กรของประชาชนท้องถิ่นเป็นแกนนำของการพัฒนา ภายใต้การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ สถาบันการเงิน และสถาบันการศึกษา

3.2.8 ต้องมีระบบติดตาม และประเมินผลในทุกขั้นตอนของการพัฒนา เพื่อให้สามารถสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้อย่างรวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์

และเพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวและความยั่งยืนนั้นจะต้องมีมาตรการดังนี้ คือ

1) พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ป่าหายาก ความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ขึ้นเป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยว

- 2) กระตุ้นความต้องการของการอนุรักษ์ในท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว
- 3) พัฒนาโอกาสการจ้างงานในการท่องเที่ยวแก่คนในท้องถิ่น โดยไม่เลือกเพศ
- 4) จัดหาปัจจัยพื้นฐานในท้องถิ่นห่างไกลที่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นศูนย์กลางที่จะกระตุ้นให้เกิดความเจริญขึ้นกับพื้นที่โดยรอบ
- 5) ใช้เครื่องมือและวิธีการสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อประสานการพัฒนาในทุกระดับ
- 6) ทำการท่องเที่ยวให้เป็นตัวอย่างของการอนุรักษ์แก่การพัฒนาในสาขาเศรษฐกิจอื่น ๆ (ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์, 2542 : 345-346)

หลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของ Shirley Eber มีดังนี้

- 1) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว
- 2) การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว
- 3) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- 4) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว
- 5) การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย
- 6) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย
- 7) การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชน ท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน
- 8) การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดคล้องแนวคิดและวิธีการปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9) การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยว เข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วย กระตุ้นความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10) การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วย แก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน (อ้างถึงในการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย, 2542 : 2-11 ถึง 2-12)

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ ได้ให้ความเห็นว่า ความพยายามในการปรับปรุงทิศทางการท่องเที่ยว ให้เหมาะสม เพื่อให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความยั่งยืนถาวร เป็นประโยชน์ต่อประเทศทั้งทาง การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง แนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนถาวรจึงควรประกอบด้วย

1) การส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และคุณค่าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในหมู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ให้ประชาชนรู้ถึงคุณประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และรู้ถึงโทษที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนร่วมกันอย่างกว้างขวาง

2) การพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวสามารถสร้างงานทั้งทางตรงและทางอ้อมได้จำนวนมาก ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนได้ รับประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง รัฐบาลควรส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มี ความรู้ความสามารถที่จะทำงานในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

3) การวางแผนและพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพให้เหมาะสม เพื่อป้องกันมิให้ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นต้องสำรวจและวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวและเมืองท่องเที่ยว ให้มีความเหมาะสม

4) การพัฒนาระบบบริหารเมืองท่องเที่ยว เนื่องจากระบบบริหารเมืองท่องเที่ยว ที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่มีความเหมาะสม เพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ได้อย่างทันการณ์ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องปรับปรุงการบริหารเมืองท่องเที่ยวเสียใหม่ให้มีความเหมาะสม สามารถรองรับและแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

นอกจากนี้ รัฐบาลควรเร่งรัดในการกำจัดการท่องเที่ยวที่ไม่พึงปรารถนาให้หมดไป อย่างเร่งด่วน และสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่มีคุณค่าขึ้นมาทดแทน เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวมีความยั่งยืนถาวร และเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2537 : 46-47)

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของรำไพพรรณ แก้วสุริยะ ได้กล่าวไว้ว่าต้องพิจารณาองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

- 1) การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2) การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
- 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
- 4) การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

หากพิจารณาองค์ประกอบโดยละเอียดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ประกอบด้วย หลักการ 10 ประการ คือ

- 1) อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี
- 2) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับลคก่อนของเสีย
- 3) รักษา/ส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม
- 4) ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว
- 5) ต้องนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น
- 6) การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น
- 7) หมั่นประชุม ปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน
- 8) การพัฒนานุเคราะห์
- 9) จัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม
- 10) ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ, เอกสารอัดสำเนา ประกอบการบรรยาย)

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่รบกวนต่อสภาวะแวดล้อม พร้อมกันนั้น คนในท้องถิ่นต้องให้ความรู้เรื่องของสถานที่ท่องเที่ยวกับผู้มาเยือน คือ นักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวไม่เพียงแต่เดินทางเพื่อท่องเที่ยวหาความเพลิดเพลินเท่านั้น แต่ต้องเฝ้าหาความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำความรู้นั้นมาใช้ในการปกป้องและรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในสภาพเดิมมากที่สุดด้วย โดยคนรุ่นลูกหลานจะได้สัมผัสกับธรรมชาติความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวเช่นเดียวกับที่คนรุ่นปัจจุบันได้เคยสัมผัสมาแล้ว

4. การพัฒนาแบบยั่งยืน

4.1 ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืน

4.1.1 สภาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืน ว่า "การพัฒนาแบบยั่งยืนหมายถึงการพัฒนาที่สนองตอบต่อความต้องการของคนในปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนความสามารถของคนรุ่นต่อไป ในการที่จะสนองตอบความต้องการของตนเอง" (Sustainable development is development which meets the needs of the present generation without compromising the ability of future generations to meet their own needs) (อ้างถึงใน สมพร เทพสิทธิ, 2536 : 7)

4.1.2 Brundtland Report ได้รับการยอมรับว่าเป็นเอกสารที่สามารถเชื่อมการพัฒนาเข้ากับสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน โดย (1) การให้ความสำคัญกับความจำเป็น (Needs) ของคนจนที่จะต้องมีการให้สมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ดังนั้น ประเทศที่ร่ำรวยจึงต้องอุปโลก บริโภคให้น้อยลงเพื่อทุกคนในโลกได้มีพอกิน (2) สิ่งแวดล้อมมีขีดจำกัดทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และขีดความสามารถของเทคโนโลยีและองค์การทางสังคมของมนุษย์ (3) ความยุติธรรมหรือความเสมอภาคในความเป็นอยู่ระหว่างคนในยุคปัจจุบัน (Intra-generational equity) และระหว่างคนยุคปัจจุบันกับคนในยุคอนาคต (Inter-generational equity) (4) การขจัดหรือลดความแตกต่างของอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศทางเหนือและทางใต้ และ (5) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหรือการปกครองในระบบประชาธิปไตยสำหรับทุกประเทศในโลก การพัฒนาที่ยั่งยืนในความหมายของ Brundtland Report จึงเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของมนุษย์และมีลักษณะของมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) มาก ถึงแม้จะได้กล่าวถึงภาระหน้าที่ของมนุษย์ในการปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนต่อไปก็ตาม (อ้างถึงใน สมพร แสงชัย, 2545 : 173)

4.1.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สมดุล ไม่เอียงไปในด้านใดด้านหนึ่ง เป็นการพัฒนาที่มีความสมดุลใน 3 เรื่อง คือ

- ก) เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง
- ข) มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม
- ค) มีคุณภาพชีวิตที่ดี

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ทำให้ดีกว่าเดิมในปัจจุบัน และไม่ขัดขวางการพัฒนาที่ดีกว่าในอนาคต

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนต่อความสามารถของคนรุ่นต่อไป

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเริ่มจากตนเอง โดยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในบ้าน สิ่งแวดล้อมชุมชน และสิ่งแวดล้อมในสังคม โดยให้ความรู้ ความเข้าใจ การอบรมทำให้ทราบถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อม การรักษาและการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้เกิดปัญหาความรอบรู้ รู้ว่าสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ มีจิตสำนึกเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน (สมพร เทพสิทธา, 2536 : 26-27)

4.1.4 ความหมายของศัพท์ภาษาอังกฤษที่ว่า Sustainable เป็นการพัฒนาที่ปัจจัยต่าง ๆ พองจะรองรับได้ หรือเป็นการพัฒนาที่จะพากันไปรอดได้ และการที่จะพากันไปรอดหรือดำรงอยู่ได้ด้วยดีนี้ ก็มีความหมายซ้อนเข้ามา

สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน จุดเน้นจะไปอยู่ที่องค์ประกอบ 2 อย่าง คือ เรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่ง และเรื่องเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง หมายความว่า เป็นการพัฒนาที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมก็อยู่ได้ และเศรษฐกิจก็เป็นไปได้ด้วยดี เพราะถ้าไม่มีครบ 2 อย่างนี้ การพัฒนาก็จะก่อปัญหาแก่นมนุษย์

ในแง่สิ่งแวดล้อมอยู่ได้นั้น ตัวมันเองไม่มีปัญหาหรอก แต่ที่เป็นปัญหาก็เกิดจากพวกเราในฐานะมนุษย์ที่ต้องกินอยู่ ต้องพัฒนาให้มีความเจริญซึ่งตามปกติก็มองกันที่วัตถุหรือด้านเศรษฐกิจ และโลกที่ผ่านมาก็มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ ให้เศรษฐกิจเจริญ มีทรัพยากรเพิ่มพูน มีสิ่งเสพติดบริโภคต่าง ๆ มั่งคั่งพร้อม

อย่างไรก็ตาม เมื่อพัฒนากันไปและเศรษฐกิจเจริญไปได้ด้วยดี ต่อมาก็ปรากฏว่าสิ่งแวดล้อมจะอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นตัวการสำคัญที่จะเป็นเหตุให้ต้องลุกกันขึ้นมาหาทางแก้ไข หรือเป็นตัวปัญหาที่ถือว่า เศรษฐกิจก็เจริญดีหรือดี แต่มันทำให้สิ่งแวดล้อมจะอยู่ไม่ได้ เมื่อสิ่งแวดล้อมอยู่ไม่ได้มันก็จะผลิตกลับมาทำให้มนุษย์ไม่สามารถอยู่ได้เลย เราก็เลยจะต้องหาทางทำให้สิ่งแวดล้อมก็อยู่ได้ด้วย

ถ้าเศรษฐกิจก็เป็นไปได้ด้วยดี และสิ่งแวดล้อมก็อยู่ได้ ก็ถือว่ามีผลเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (พระธรรมปิฎก, 2543 : 4-7)

ฉะนั้นในความหมายที่เขายอมรับกันมาจึงบอกว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่สิ่งแวดล้อมก็อยู่ได้ และเศรษฐกิจก็เป็นไปได้ด้วยดี นี่คือความหมายที่ต้องการ

ในเมื่อความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นอย่างนี้ ความสำคัญก็ไปอยู่ที่ด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อมก็เป็นเรื่องของธรรมชาติภายนอก และเศรษฐกิจก็เป็นเรื่องของความเจริญทางวัตถุ

ถ้าเศรษฐกิจก็เป็นไปได้ด้วยดี และสิ่งแวดล้อมก็อยู่ได้ ก็ถือว่ามีผลเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

4.1.5 ในความเห็นของ David Pearce การพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจโดยไม่เป็นอันตรายต่อสวัสดิภาพของคนยุคต่อไป และคุณภาพสิ่งแวดล้อมควรมีระดับความสำคัญขึ้นกว่าในอดีตเพราะคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อสุขภาพชีวิตทั้งโดยตรงและโดยอ้อมมากขึ้น การพัฒนาคือการปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือเป็นความก้าวหน้า ซึ่งเป็นประเด็นที่เต็มไปด้วยค่านิยมของสังคม ดังนั้นการพัฒนาการเศรษฐกิจจึงเป็นการบรรลุเป้าหมายทางสังคมซึ่งเป้าหมายดังกล่าวสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา การพัฒนาการเศรษฐกิจจึงต้องเคลื่อนไหว แต่เป้าหมายบางอย่างอาจจะมีแก่นนอนอยู่บ้าง เช่น (1) ประโยชน์ของการพัฒนา ซึ่งอาจจะหมายถึงความพึงพอใจ

ความเป็นอยู่ที่ดี รายได้ต่อหัว คุณภาพ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ (2) การธำรงรักษาเสรีภาพและการเพิ่มพูนอิสรภาพที่ขาดหายไป เช่นอิสรภาพจากความไม่รู้ (โง่) จากความยากจน และจากสภาพความเป็นอยู่ที่เลวร้าย ฯลฯ โดยการสร้างทักษะ ความรู้ ความสามารถ และทางเลือกต่าง ๆ เพิ่มขึ้น (3) ศักดิ์ศรีของมนุษย์และการเคารพต่อตัวเอง เป็นต้น การพัฒนาการเศรษฐกิจจึงไม่ใช่การเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่การพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องไม่เสียสละการเติบโตทางเศรษฐกิจ และนี่คือปัญหาที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน (อ้างถึงใน สมพร แสงชัย, 2545 : 176)

4.1.6 การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่เพิ่มคุณภาพชีวิตแก่มนุษย์โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในยุคลูกหลานต่อไป (บุญจง ขาวสิทธิวงษ์, 2541 : 241)

คำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความไม่ชัดเจนและมีความหมายขัดแย้งอยู่ในตัว ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติที่มีความแตกต่างกันหรือเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ตามแนวคิดทางการเมืองที่ไม่เหมือนกัน อีกทั้งคำว่าความยั่งยืนเคยแต่ใช้กับระบบนิเวศมาก่อน เช่น ป่าไม้ การประมง เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเงื่อนไขทางสังคมมีอิทธิพลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงอาจหมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยมีเป้าหมายทางการพัฒนาและความยั่งยืนของระบบนิเวศ และการพัฒนาที่ยั่งยืนรวมถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ในขณะเดียวกัน ดังนั้น ความไม่ชัดเจนและความขัดแย้งในตัวเองจึงเกิดขึ้น ทำให้สามารถตีความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนออกเป็นหลายแนวคิดด้วยกันในแง่ของการมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง แต่ถ้าเราพิจารณาประโยชน์และคุณค่าของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด คือมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและไม่ได้อยู่เหนือธรรมชาติแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องถูกกำหนดโดยเงื่อนไขของธรรมชาติเป็นศูนย์กลางจะทำให้การพัฒนาเน้นเทคโนโลยีที่เหมาะสม ความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมและชุมชน และสุขภาพของระบบนิเวศ แต่ทั้งนี้สังคมจะต้องมีวัตถุประสงค์ และค่านิยมที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในแนวคิดนี้ด้วยเช่นกัน (สมพร แสงชัย, 2545 : 173)

สรุปความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าอย่างสมดุลที่สุด ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม โดยมีทรัพยากรไว้ใช้ให้เกิดประโยชน์และสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นปัจจุบันและคนในรุ่นอนาคตได้อย่างพอเพียง

4.2 ทิศทางการพัฒนาแบบยั่งยืน

การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องเป็นการสร้างสรรค์ให้ชีวิตและสังคมดีขึ้น โดยต้องมีการพัฒนา 4 องค์ประกอบ คือ ธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม สังคม จิตใจ/มนุษย์ และเศรษฐกิจ ดังนี้

4.2.1 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือยังคงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุด ไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนัก หรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงต้องชดเชยหรือทดแทนธรรมชาติที่เสียไป มนุษย์ต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาล เอกชน และประชาชน จะต้องได้รับความสนใจทั้งในระดับนโยบาย ระดับการวางแผน และระดับปฏิบัติ

4.2.2 สังคม คือ ประชาชนมีคุณภาพดีกินดีอยู่ดี สังคมปลอดภัยสงบสุข เป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยังคงมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

4.2.3 จิตใจและมนุษย์ ต้องมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอ โดยเฉพาะในเรื่องของจิตใจ

4.2.4 เศรษฐกิจ ต้องมีการหมุนเวียนของรายได้ มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น มีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภค โดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการคมนาคมที่สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และปลอดภัยให้แก่ชุมชน รวมทั้งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร (Information Age)

นอกจากนี้ สมพร แสงชัย ยังได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาเถรสังฆนายก ในหลักคำสอนของพุทธศาสนาว่า การพัฒนาภายในของมนุษย์โดยให้วัตถุประสงค์ภายนอกเป็นส่วนประกอบที่เสริมความสุขในการช่วยให้มนุษย์พัฒนาตนเองให้ยิ่งดีขึ้นไปนั้น จะทำให้มนุษย์พัฒนาสติปัญญาจนเข้าถึงภาวะที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งภายนอก แต่ทั้งหมดนี้ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการประสานกลมกลืนขององค์ประกอบทั้ง 3 ของระบบบูรณาการใหญ่ ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องมาจากการพัฒนาระบบมนุษย์ก่อนดังนี้

1) ระบบการพัฒนามนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา หากต้องการจะแก้ไขปัญหาการพัฒนาอย่างแท้จริง และนำเอามนุษย์ที่พัฒนาแล้วมาเป็นแกนกลางของการพัฒนามนุษย์จึงจะเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีชีวิตที่ดีงาม และช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ การพัฒนามนุษย์มี 3 ระดับ คือ (ก) ระดับพฤติกรรมโดยการสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดี พฤติกรรมเคยชินอิทธิพลต่อจิตใจและปัญญา หากพฤติกรรมเคยชินเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม และสังคมเกิดขึ้นจนกลายเป็นวัฒนธรรมและวินัย การบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น (ข) ระดับจิตใจซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและปัญหา จิตใจประสานกับพฤติกรรมและทำให้พฤติกรรมยั่งยืนด้วยการสร้างความรู้สึที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้สึกอันดีอย่างฉลาด

และมีจุดหมาย การมีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ตัวเองขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโคมมากเกินไป การมีอุดมคติและปณิธานในหน้าที่การงานและการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิต และการมีทางจิตที่คิดให้ (ค) ระดับปัญญาซึ่งเป็นตัวแก้ปัญหาและจัดปรับพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี เพราะปัญญามองเห็นระบบปัจจัยสัมพันธ์แห่งสรรพสิ่งชักนำให้คิดและพิจารณาถึงเหตุปัจจัย ทำให้เกิดความพอดีเพราะบริโคมด้วยปัญญา ตรวจสอบพฤติกรรมโดยไม่ประมาท และขจัดความเชื่อถือ ค่านิยม และแนวคิดที่ผิด ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมสิ่งที่ดีงามเข้ามาแทนที่

2) ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนนอกจากต้องมีมนุษย์ที่พัฒนาแล้วเป็นแกนกลางของการพัฒนาในฐานะทรัพยากรมนุษย์แล้วยังต้องมีสังคมที่เกิดจากเจตน์จำนงของมนุษย์และเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ สังคมต้องเกื้อกูลต่อธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนมนุษย์ แต่ส่งเสริมมนุษย์และธรรมชาติสร้างความสมดุลแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยมัชฌิมาปฏิปทาที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณช่วยเหลือผู้อื่นและสิ่งที่มีชีวิตกับระบบนิเวศ ลดความต้องการทางวัตถุลง บริโคมเพื่อคุณค่าแท้จริงของชีวิต ทำงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ลดการแข่งขันและเพิ่มความร่วมมือเพื่อคุณภาพชีวิต และสร้างระบบเศรษฐกิจที่รู้จักประมาณพอดี ส่วนเทคโนโลยีซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างระบบเศรษฐกิจที่รู้จักประมาณพอดี ส่วนเทคโนโลยีซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องถูกใช้อย่างมีสติ และเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิ รู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง และเน้นการพัฒนาคุณภาพของคนและให้คนเข้าถึงธรรมชาติ การศึกษาต้องเน้นการพัฒนามนุษย์โดยบูรณาการจริยธรรมเข้ากับวิชาการและวิทยาการทั้งหมด และการเมืองต้องมาจากประชาชนและเป็นธรรมาธิปไตย

3) ระบบธรรมชาติจะถูกอนุรักษ์ได้ถ้ามนุษย์มีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติและเห็นว่าตนเองมีส่วนหนึ่งของธรรมชาติ สมมติของมนุษย์ไม่มีผลต่อธรรมชาติเพราะมนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ มนุษย์ไม่ควรแปลกแยกจากธรรมชาติ และมนุษย์ควรทำความดีคืนให้แก่ธรรมชาติด้วย

องค์ประกอบทั้ง 3 นี้ ต้องประสานกลมเกลียวและไม่เอียงสุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่งอย่างไรก็ดี แนวคิดทางพุทธเน้นการพัฒนาที่ตัวมนุษย์ก่อนอื่น ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดของการพัฒนาทางวัฒนธรรมซึ่งเน้นวัฒนธรรมและสังคม แนวคิดของประเทศทางใต้เน้นความแตกต่างและความเสมอภาคทางสังคม ความยุติธรรมในสังคม และการไม่ใช้ความรุนแรง แนวคิดความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมเน้นระบบสิ่งแวดล้อมและความยุติธรรมภายในยุค และระหว่างยุคนิเวศแนวลึก เน้นระบบนิเวศและธรรมชาติ ในขณะที่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั่วไปจะเน้นความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อมและความยุติธรรมภายในยุคและระหว่างยุค แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงถูกพิจารณาในแง่มุมต่าง ๆ ได้ และอาจถูกตีความตามแต่สนใจและเข้าใจของแต่ละคน (สมพร แสงชัย, 2545 : 196-198)

4.3 สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน

ซึ่งได้คัดเลือกบางประเด็นที่น่าสนใจจากการบรรยายของสมพร เทพสิทธา ในการประชุมราชบัณฑิตและภาคีสมาชิก (สมพร เทพสิทธา, 2536 : 34-38) ดังนี้

4.3.1 การพัฒนาเป็นการทำให้เกิดความเจริญมั่นคงก้าวหน้า ทำให้ชีวิตและสังคมดีขึ้น มีความสงบสุขมากขึ้น มีความปลอดภัยมากขึ้น มีปัญหาความทุกข์ยากต่าง ๆ ลดน้อยลง โดยมีความเจริญทั้งทางวัตถุและจิตใจ จึงจะเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ การกระทำใด ๆ หากไม่เกิดผลดี ดังกล่าวแก่ชีวิตและสังคม ก็กล่าวไม่ได้ว่าเป็นการพัฒนา

4.3.2 การพัฒนาในยุคที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาที่เน้นหนักในด้านเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ทำให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้เพื่อผลประโยชน์ทางการผลิต ทางธุรกิจ และเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์จนเกินขอบเขต ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาที่ผ่านมายังได้ก่อให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษ (Pollution) เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง มลพิษทางดิน มลพิษทางอุทกภูมิ และปัญหาสารพิษตกค้างในอาหาร ยิ่งพัฒนาสิ่งแวดล้อมยิ่งถูกทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติยิ่งเสื่อมโทรม

4.3.3 หลักการที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาแบบยั่งยืน คือ ความยุติธรรมในสังคม จะต้องให้เกิดความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับชนรุ่นต่อ ๆ ไป (Intergenerational equity) โดยชนรุ่นปัจจุบันมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนรุ่นต่อไป ในการที่จะต้องมอบมรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปริมาณและคุณภาพที่ไม่ด้อยกว่ายุคปัจจุบัน และต้องให้เกิดความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นเดียวกัน โดยมุ่งไปที่การแก้ไขปัญหาความยากจนและการสนองความต้องการของประชาชนผู้ยากไร้ด้วยโอกาส เพื่อลดความไม่เท่าเทียมกัน

4.3.4 การพัฒนาแบบยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ หรือมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Development) เป็นการพัฒนาที่มีครอบครัวเป็นฐาน (Family-Based Development) มีชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Development)

4.3.5 การพัฒนาแบบยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่สมดุล ไม่เป็นการเน้นหนักในด้านเศรษฐกิจจนเกินไป เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ไม่อาจจะรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ จะต้องมีการพัฒนาด้านอื่นควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะการพัฒนาด้านสังคม และการพัฒนาด้านวัฒนธรรมและจิตใจ เช่น การพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ซึ่งมีการพัฒนาอย่างสมดุลและผสมผสานทั้ง 3 ด้าน คือ การพัฒนาด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ

4.3.6 การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนในการพัฒนา ภาคเอกชนประกอบด้วยองค์กรเอกชน (Non-Governmental Organization หรือ NGO) องค์กรธุรกิจ (Business Organization) และองค์กรประชาชน (People

Organization) รัฐบาล องค์การเอกชน และองค์การธุรกิจ ควรช่วยกันส่งเสริมองค์การประชาชน ให้สามารถดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพ

4.3.7 การพัฒนาแบบยั่งยืน จะต้องมีการอนุรักษ์และการพัฒนาควบคู่กันไป จะขาดอันหนึ่งอันใดไปไม่ได้ หน้าที่ของการอนุรักษ์ก็เพื่อรักษาสິงที่คั่งงาม ให้คงไว้เป็นทรัพยากร ธรรมชาติ ที่มีค่า วัฒนธรรมอันดีงาม ความสมดุลของธรรมชาติ ส่วนหน้าที่ของการพัฒนาก็เพื่อจะปรับปรุงแก้ไขส่วนที่เป็นปัญหาหรือยังบกพร่องอยู่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การพัฒนาเพียงด้านเดียวโดยไม่มีการอนุรักษ์ควบคู่กันไป เป็นการทำงานความสมดุลของธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กระทบกระเทือนต่อชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน

4.3.8 เศรษฐศาสตร์สีเขียว (Green Economics) และระบบนิเวศเศรษฐกิจเป็น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐศาสตร์สีเขียวเป็นเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประชาชนและโลกธรรมชาติ เน้นเรื่องคุณภาพของประชาชนที่อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ระบบนิเวศเศรษฐกิจ เป็นกระบวนการแห่งการปรับปรุงโครงสร้างใหม่ใน 4 ด้าน คือ ด้านบุคคล ประชาชน ระบบนิเวศ และจิตสำนึก พัฒนาให้เกิด "จริยธรรมทางนิเวศ"

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นกระแสหนึ่งที่ได้รับการขนานรับจากนักคิด นักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ถือได้ว่าเป็นอีกแนวคิดหนึ่งในการพัฒนาเพื่อหาทางออกจากวิกฤตการพัฒนาที่ผ่านมา ร่องรอยของความบอบช้ำอันเป็นผลมาจากการพัฒนาสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมที่คนยุคปัจจุบันกระทำต่ออนุชน เป็นการปิดกั้นโอกาสความสามารถมิให้คนรุ่นหลังได้ร่วมรับผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นสมบัติสาธารณะของโลก โดยเฉพาะวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ปัญหาที่เกิดขึ้นล้วนสะท้อนให้เห็นถึงฐานความคิดของมนุษย์ที่เห็นว่า ทรัพยากรในโลกนี้มีอยู่เหลือล้นมากมาย ไม่ต้องกลัวหมด ในขณะที่มุมมองของคนที่มีต่อธรรมชาติมีลักษณะแยกส่วนต่างหากออกจากกัน โดยมนุษย์ต้องการพิชิตครอบครองและจัดการกับธรรมชาติให้เป็นไปตามความปรารถนา (จิราพร ทัดตะวร, 2542 : 13)

พระธรรมปิฎกกล่าวว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้แนวคิดสังคมตะวันตกที่สังคมไทยไปรับมาปฏิบัตินั้นยังมีปัญหาและอุปสรรคอีกมากมาย ซึ่งเป็นการยากที่จะนำสังคมไทยรวมทั้งสังคมโลกด้วยไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้สำเร็จ คือ

- 1) การไม่สอดคล้องระหว่างแนวคิดระดับรากฐานกับแนวคิดระดับปฏิบัติการ
- 2) ความสับสนตึงเครียดในการเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ
- 3) ความไม่กระจ่างของการพัฒนาโดยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง
- 4) การขาดองค์ประกอบในการพัฒนาแบบบูรณาการ
- 5) ความคับแคบและการแบ่งแยกกัน
- 6) ความติดตันด้านจริยธรรม

ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวยังเป็นเหตุปัจจัยหรือส่งผลกระทบต่อสังคมไทย ในการสร้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อมเรื่อยไป ทั้งนี้เพราะประเทศที่พัฒนาแล้วนอกจากจะเอาสังคมเป็นแหล่งป้อนทรัพยากร ให้แล้ว ยังเอาสังคมไทยเป็นฐานการผลิตและแหล่งระบายมลภาวะอีกด้วย ดังนั้น เมื่อสังคมไทยจะ นำข้อเสนอแนะมาใช้ สังคมไทยจะต้องจัดปรับให้เข้ากับสังคมของตน โดยยึดวัฒนธรรมไทยซึ่งมี พระพุทธศาสนาเป็นทั้งภูมิธรรมภูมิปัญญาและทั้งรากฐานเป็นหลักในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อไปปรับแก้ และเสริมเติมเต็มต่อกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้แนวคิดของสังคมตะวันตกที่ยังมีปัญหาและ อุปสรรคมากมาย

ทางออกของสังคมไทยเพื่อไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พระธรรมปิฎกได้เสนอแนวทางการ แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาการพัฒนาตามหลักในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นทั้งภูมิธรรมภูมิปัญญา และทั้งรากฐานของวัฒนธรรมไทย คือ การพัฒนาแบบบูรณาการใหญ่ มีองค์ประกอบสามระบบ คือ ระบบมนุษย์ ระบบสังคม และระบบธรรมชาติ โดยจะต้องบูรณาการและพัฒนาการเป็นไปอย่าง ประสานสอดคล้องกลมกลืนกันในลักษณะที่สมดุลกันพอดีด้วยการถือเอาการพัฒนาคนมนุษย์ และเอามนุษย์ ที่มีการพัฒนาเต็มระบบทั้งสามระดับเป็นแกนกลางในการพัฒนา ซึ่งจะช่วยให้ระบบสัมพันธ์ องค์ประกอบบรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนแยกออกเป็น 2 ระบบคือ

1) ระบบพัฒนามนุษย์ โดยพัฒนามนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ให้เป็นศูนย์กลาง ของการพัฒนา ด้วยการพัฒนามนุษย์ให้ครบสมบูรณ์ทั้งสามระดับ คือ ระดับพฤติกรรม ระดับจิตใจ และระดับปัญญา เมื่อพัฒนามนุษย์ให้มีปัญญารู้และเข้าใจความเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติแล้ว มนุษย์ก็จะปฏิบัติต่อชีวิต สังคม และธรรมชาติอย่างถูกต้อง และมีความสุขในระดับขั้นต่าง ๆ จนถึง ความเป็นอิสรภาพแห่งการพึ่งตนได้ โดยการหลุดพ้นจากการใฝ่ทะยานหาสิ่งเสพบำเรอสุข

2) ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากถือเอามนุษย์ที่มีการพัฒนาในฐานะที่เป็น มนุษย์แล้ว ยังต้องถือเอามนุษย์ที่มีการพัฒนาในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์เป็นแกนกลางใน การพัฒนา ด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์ องค์ประกอบใหญ่ คือ ระบบมนุษย์ ระบบสังคม และระบบธรรมชาติ ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ ด้วยดีของมนุษย์อย่างต่อเนื่องเรื่อยไป การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อองค์ประกอบทั้งสาม ระบบดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลแก่กันและดำรงอยู่ด้วยกันด้วยดี

ดังนั้น การพัฒนาแบบยั่งยืน ต้องมีการพัฒนาแบบสมดุลและผสมผสานในทุก ๆ องค์ประกอบ ทั้งการพัฒนาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม จิตใจ/มนุษย์ การเมืองและ เศรษฐกิจ โดยไม่มุ่งพัฒนาเพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น ต้องพิจารณาและพัฒนา ทุกองค์ประกอบไปพร้อม ๆ กันอย่างเป็นภาพรวม

5. การมีส่วนร่วมของชุมชน

5.1 ความหมาย

5.1.1 องค์การสหประชาชาติ ได้คำนิยามคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เมื่อปี ค.ศ. 1981 ว่าเป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชน โดยเท่าเทียมกันในการเข้าร่วมกับผลประโยชน์จากการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการพัฒนา (อ้างถึงใน คารารัตน์ วรจิตตานนท์, 2542 : 27)

5.1.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ประชาชนต้องมีรูปแบบ มีจุดหมาย และเป้าหมายร่วมกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ มีสิทธิ หน้าที่ และส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเท่าเทียมและเสมอภาคกัน (สมพร เทพสิทธิ์า, 2536 : 28)

5.1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกมาในรูปของการตัดสินใจที่จะกำหนดชีวิตของตนเองด้วยตนเอง (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 2)

5.1.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้ระบบชุมชน (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2527 : 6)

สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การสร้างโอกาสและความเท่าเทียมให้ชุมชนหรือประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ จัดการ ปฏิบัติ และเรียกร้องในผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับตามวิถีการดำเนินชีวิตของตน

5.2 ระบบชุมชน

ชุมชน (Community) หมายถึง เขตพื้นที่ ระดับความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะอย่างซึ่งทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน มีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสังสรรค์ใกล้ชิดกว่า และมีความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ดินกำเนิดเดิมของชาติ (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524)

ชุมชนเกิดจากวิวัฒนาการทางสังคมในยุคต้น ๆ ประชากรมนุษย์ยังมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พื้นดิน ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง

ทะเล และแร่ธาตุต่าง ๆ ซึ่งมีมากและยังมีได้เกิดสิทธิต่าง ๆ ในทรัพยากรเหล่านั้น มนุษย์อาศัยธรรมชาติดำรงชีพ แรกเริ่มเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ๆ เมื่อลูก ๆ แต่งงานแล้วก็จะ เป็นครอบครัวขยาย หลาย ๆ ครอบครัวขยายรวมกันเป็นระบบครอบครัว มีเครือญาติ (Kinship) เป็นสายสัมพันธ์ ปึงเจกบุคคล แต่ละบุคคลจะเชื่อมโยงในเครือญาติของตนด้วยหลักการแห่งเวลา (The Principle of Time) กล่าวคือ สามารถนับย้อนตามแนวเครือญาติไปสู่อดีต เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นต้น และแนวเครือญาติสู่ออนาคต เช่น ลูก หลาน เหลน เป็นต้น

หลาย ๆ ระบบครอบครัวอาศัยในขอบเขตถิ่นฐานเดียวกัน ก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน (Neighbourhood Relation) และเมื่อประชากรเพิ่มขึ้น จึงกลายมาเป็นหมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีความสัมพันธ์ภายในระหว่างกันตามแนวโคตร-ตระกูล (Clan) มากมายหลายตระกูล ขึ้นอยู่กับขนาดของชุมชนหมู่บ้านและการรวมตัวของเพื่อนบ้าน ดังนั้น การรวมตัวเป็นชุมชนจึงมีปัจจัยที่สำคัญ คือ จำนวนประชากร ขอบเขตของถิ่นฐาน ข้อกำหนด กฎหมายระเบียบข้อบังคับ และข้อตกลงต่าง ๆ อันเป็นพลังอันสำคัญที่ก่อให้เกิดชุมชนขนาดต่าง ๆ เช่น ชุมชนเมืองเล็ก ชุมชนเมืองใหญ่ นคร ประเทศ และชุมชนโลกในที่สุด

การบริหารหรือการจัดการสังคม เริ่มแรกเดิมที่เกิดขึ้นจากการตกลงแบ่งปันเขตแดนในการครอบครองพื้นที่ทำกินของคนสมัยแรกเริ่ม ซึ่งกระทำขึ้นบนพื้นฐานการตกลงกันระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้าน โดยมีสิ่งอ้างอิงเป็นนามธรรม เช่น สัจจะความจริงใจต่อกัน วิญญาณของบรรพบุรุษ อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน ธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดมา และคำปฏิญญา เป็นต้น เมื่อเกิดปัญหากรณีพิพาทระหว่างกัน หัวหน้าหรือผู้อาวุโสจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือพิพากษาอย่างไรก็ตาม เมื่อชุมชนขยายตัวขึ้นเป็นเมือง เป็นนคร เป็นประเทศ กลไก และเครื่องมือการบริหารสังคมในเชิงนามธรรมดังกล่าว ไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสังคมได้เพียงพอ เพราะปัญหาต่าง ๆ ซับซ้อนและหลากหลาย จึงได้จัดรูปโครงสร้างการบริหาร กลไก และเครื่องมือการบริหารสังคมที่เป็นรูปธรรมขึ้นมาใช้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง

นักปราชญ์ทางสังคม Ferdinand Tonnies ได้แบ่งยุคแห่งวิวัฒนาการทางสังคมไว้ 2 ช่วง คือ ช่วงที่เรียกว่า เกไมน์ชาฟต์ (Gemein Schaft) และเกเซลล์ชาฟต์ (Gesell Schaft) โดยช่วงเวลาของเกไมน์ชาฟต์ สังคมจะมีรูปแบบเป็นชีวิตสังคมครอบครัว ชีวิตสังคม-หมู่บ้าน ชนบท และชีวิตสังคมเมืองเล็ก ยึดถือความสัมพันธ์ระหว่างกันตามระบบครอบครัว ตามครรลองของวิถีประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี และศาสนา มากกว่าการใช้กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ พอสังคมวิวัฒนาการขึ้นมาสู่ช่วงที่เรียกว่า เกเซลล์ชาฟต์ รูปแบบสังคมจะเปลี่ยนไปสู่ชีวิตแบบสังคมเมืองใหญ่ หรือนคร สังคมระดับชาติ และสังคมระดับโลก โดยลำดับซึ่งจะยึดถือข้อกำหนดกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และข้อตกลงต่าง ๆ เป็นหลักในการบริหารสังคม

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมมาแต่เดิม แม้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรม และความเป็นชุมชนเมืองได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ประชากรส่วนใหญ่ยังเป็นผู้คือโอกาส อาศัยอยู่ในเขตชนบท บางส่วนยังต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในป่าเขาเพื่อยังชีพ และมีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติอย่างแนบแน่น จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความแตกต่างทางสังคมอยู่มาก

ชุมชนในปัจจุบันจึงมีความหมายที่แตกต่างกัน มีการนับเอาเขตการปกครองภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับหนึ่ง ๆ เป็นเครื่องวัดความเป็นชุมชน จึงสร้างความแตกต่างของการจัดความเป็นชุมชนในลักษณะของความผูกพันของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ความหมายของชุมชน จึงเกี่ยวข้องกับคำว่า ท้องถิ่น (Local) ซึ่งหมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง เมื่อท้องที่หมายถึง เขต ตำบล เขตแดนภายใต้การปกครองของอำเภอหนึ่ง ๆ (พจนานุกรมไทย) การปกครองท้องถิ่นเป็นการปกครองท้องที่ที่ได้กำหนดให้มีการปกครองของตนเองภายใต้กฎหมายที่กำหนด ดังนั้น จึงมีแนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่นใน 2 ทิศทาง คือ ทางที่คำนึงถึงการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนในท้องถิ่นเป็นหลักกับทางที่เน้นการอยู่ร่วมกันภายใต้เขตการปกครองท้องถิ่น จากมุมมองทั้งสองส่วนนี้จึงมีผลต่อการพิจารณาส่วนเกี่ยวข้องในองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตาม กล่าวโดยสรุปคือ เมื่อใดชุมชนมีความสามารถพึ่งตนเองได้ และประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มีสิทธิในการเลือกผู้บริหารในการปกครองท้องถิ่นได้อย่างแท้จริงแล้ว มุมมองทั้งสองด้านจะสามารถซ้อนทับเป็นหนึ่งเดียวกันได้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 : 3-48 ถึง 3-50)

5.3 ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยว

ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยว มีขอบเขต ลักษณะ และรูปแบบกว้างขวางและหลากหลาย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หากข้อจำกัดชัดเจนได้ยาก และไม่สามารถนำมากล่าวไว้ได้ครบ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้กำหนดความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็นไว้เพียง 2 ลักษณะ คือ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ และผลกระทบที่เกิดขึ้น

5.3.1 ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับมี 2 ทาง คือ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและประโยชน์ทางสังคม

ก) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

- เกิดการสร้างงาน สมาชิกชุมชนมีงานทำสืบเนื่องจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น
- เกิดการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริการการท่องเที่ยว
- เกิดระบบตลาด เมื่อมีการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือเครื่องใช้ และปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การบริการการท่องเที่ยว
- เกิดระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้อนระบบตลาด

- มีรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่ ที่เกิดจากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากรายได้จากแหล่งรายได้เดิมของชุมชน
 - ครอบครัวชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งโดยทางตรงและโดยอ้อมจากสถานการณ์การมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น
- ข) ประโยชน์ทางสังคม ประโยชน์ทางสังคมที่ชุมชนจะได้รับมีมาก

ตัวอย่างที่สำคัญ เช่น

- เกิดการพัฒนาในทางสร้างสรรค์ขึ้นในสังคม (Social Anatolism)
- มีการติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น (Formal Social Contact)
- จะมีสัญญาทางสังคมเกิดขึ้นอันเนื่องจากการตกลงในสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบการท่องเที่ยวของสมาชิกชุมชน (Social Contract)
- สาธารณูปโภคของชุมชน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา อาจได้รับการพัฒนาหรือปรับปรุง เนื่องจากการมีระบบการท่องเที่ยว
- สมาชิกชุมชนจะถูกกระตุ้นให้สนใจพัฒนาการศึกษาของตัวเอง และบริวาร ทั้งการศึกษาในรูปแบบ (Formal and Informal Education) ในด้านบริการ เทคนิค และอื่น ๆ
- จะเกิดการพัฒนาด้านสาธารณสุข เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัยจากโรคภัย สืบเนื่องจากการบริโภคนโยบาย ที่ได้รับการพัฒนาขึ้น เพื่อเข้าสู่ระบบการท่องเที่ยว
- การบริการทางสังคมอื่น เช่น ความปลอดภัย และการมีระเบียบ อิศระของสังคมจะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

5.3.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ผลกระทบที่เกิดขึ้น อาจเป็นผลทั้งทางบวกและทางลบ

5.3.2.1 ผลกระทบทางบวก คือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับตามที่กล่าวไว้

5.3.2.2 ผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นมีอยู่บ้าง เช่น

- ขนาดของชุมชนอาจเติบโตเกินไป ถ้าปัจจัยดึงดูดจากการท่องเที่ยวมีกำลังมากและไม่ได้รับการจัดการที่ดี

- โครงสร้างการบริหารชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไปถ้าอิทธิพล การท่องเที่ยวมีมากและไม่ได้รับการจัดการให้ดี
- วัฒนธรรมเดิมและวิถีชีวิตของชุมชน อาจได้รับผลกระทบ และถูกกลืนจากอิทธิพล วัฒนธรรม และแนวทางชีวิตจาก ภายนอก

ในอดีตที่ผ่านมา ชุมชนแทบจะไม่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจากการท่องเที่ยว เนื่องจากมี ผู้ที่มีโอกาสหรือกำลังมากกว่าได้แสวงประโยชน์จากชุมชนและทรัพยากร โดยละเลยหรือให้ประโยชน์ แก่ชุมชนเพียงเล็กน้อย และสร้างผลกระทบทางลบไว้มาก เนื่องจากประชาชนและชุมชนไม่มีการ พัฒนาการท่องเที่ยวมักเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยว (บุคคลภายนอก) ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ พื้นที่ และการพัฒนาขององค์กรภาครัฐหรือการลงทุนของผู้ประกอบการเอกชนในพื้นที่โดยขาดการ คำนึงถึงประโยชน์และผลกระทบที่แท้จริง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 : 3-50 ถึง 3-52)

5.4 ทิศทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว

การลดผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสร้างโอกาสและการสร้าง ประโยชน์ที่แท้จริงให้แก่ชุมชนในการปรับตัวต่อการพัฒนาที่เข้ามาสู่ท้องถิ่น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ชุมชนมีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเท่านั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบที่สามารถสร้างโอกาสนี้ได้เหมาะสมที่สุด อีกทั้งยังสามารถลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ของชุมชนด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายสำคัญ ได้รับการเน้นให้ มีในกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์รวมของระบบ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ให้ความสำคัญ โดยจัดเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว รูปแบบนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ได้เน้นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนท้องถิ่น ในอันที่ จะมิบทบาทในการกำกับ ดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ อย่างมีศักดิ์ศรี เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่น สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงท้องถิ่นกับ หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการท่องเที่ยวระดับต่าง ๆ ได้

ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกพึงพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องพัฒนาตนเอง ให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยในส่วนที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน ชุมชนจะอยู่ ในฐานะเป็นผู้รับทราบนโยบายฯ ในเบื้องต้นและมีส่วนผลักดันในระยะยาว ชุมชนเป็นผู้ใช้และ ดำเนินงานตามแผนงานและแผนปฏิบัติการความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงานเอกชน ชุมชนจะ อยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของฐานรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้น โดยเอกชนหรือบริษัทท่องเที่ยว

เช่น ร่วมพัฒนาจุลขายต่าง ๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ภัตตาคาร การนำเสนอลูกค้าด้านวัฒนธรรม ศิลปะ และประเพณีต่าง ๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียม การจัดการวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับ ประโยชน์จากการบริการ โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้น องค์การของชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วม องค์การชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจาก การรวมตัวของประชาชนในชุมชน เป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคล ฉะนั้น จึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริง เพื่อเข้ามีส่วนร่วมใน กระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าว ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่า ลักษณะของปัจเจกบุคคล

รูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวอาจมีหลายรูปแบบ เมื่อพิจารณา จากพื้นฐานวัฒนธรรม การปกครองท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนไทย รูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติ ควรีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระ ไม่เป็นทางการ เกินไป ไม่อิสระเกินไป โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมเป็นครรลอง ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ ควรได้รับมีอาทิ

- 1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม เกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ ให้มีงาน และสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- 2) ผลประโยชน์ทางสังคม คือ มีสวัสดิการที่ดี สังคมมีความมั่นคงและสามารถ ดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนเองไว้ได้
- 3) ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความ เข้าใจการอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
- 4) ความภูมิใจ มีความสุขในความเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรัก และหวงแหนพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

อนึ่ง หากชุมชนมีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยว จะช่วย ให้เกิดการพัฒนาคนได้อย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการ กระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็นคือ การให้ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะใน การจัดการและประสานงานกับภายนอก

การเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น จึงต้องมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และทำยี่ที่สุดชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืนสังคมพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยพัฒนาการของชุมชนเอง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 : 3-52 ถึง 3-54)

ในประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยว ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์ ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนนั้น จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมพร้อมไปกับการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนนั้นพึ่งพาอยู่ ความสำเร็จในการพัฒนาดังกล่าวนี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ประชาชนในท้องถิ่นได้รับอำนาจตามกฎหมายให้มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ ตลอดจนมีกระบวนการในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หมายความว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน จะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าว ได้มีส่วนร่วมและให้การสนับสนุน โดยตรง ดังนั้น ในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมีการประเมินปฏิกิริยาตอบสนองของประชาชนที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง หมายความว่า วิธีการประเมินนั้น ไม่ได้ทำครั้งเดียวแล้วเลิก แต่จะต้องเป็นกระบวนการตลอดทุกขั้นตอนของการพัฒนาดังกล่าว

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นดังกล่าว จะนำไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลว ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ วัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือวัตถุประสงค์ของฝ่ายบริหาร และวัตถุประสงค์ของประชาชน

ตามวัตถุประสงค์ของฝ่ายบริหารนั้น การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม เป็นมาตรการที่จะทำให้ประชาชนมีความเชื่อถือและไว้วางใจในรัฐบาล เป้าหมายหลักก็คือ กระตุ้นให้ประชาชนให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยการให้เข้ามามีส่วนทำงานด้วยในระบบ และลดแรงต่อต้านลง การทำให้ประชาชนเข้าใจและให้ความร่วมมือ ทั้งระหว่างประชาชนด้วยกันเอง และประชาชนกับรัฐบาลนั้นเป็นวิธีการที่มีประสิทธิผลและเสียค่าต้นทุนต่ำที่สุด มากกว่าการมุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้งหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว อันเนื่องมาจากการต่อต้านของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่คิดว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวจะก่อผลแก่ชาวบ้าน สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และคุณภาพชีวิตในทางลบ การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน การให้การศึกษา และมาตรการต่าง ๆ ที่จะให้ประชาชนให้การสนับสนุนนั้น จะทำได้ดีที่สุดในเมื่อประชาชนได้มีส่วนร่วมวิธีการดังกล่าวนี้จึงนำไปสู่แนวทางที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของฝ่ายบริหาร

สำหรับวัตถุประสงค์ของประชาชนนั้น การเข้าไปมีส่วนร่วมก็เพื่อให้รัฐบาลตอบสนองความต้องการและข้อเรียกร้องของประชาชน และป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงจนนำไปสู่การใช้กำลังของฝ่ายรัฐบาล การมีส่วนร่วมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ อาจทำได้ด้วยการเข้าไปร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อให้ข้อมูลจากฝ่ายของประชาชนแก่ฝ่ายบริหาร

จะเห็นได้ว่า ทางฝ่ายบริหารนั้นต้องการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของตัว ในขณะที่เดียวกัน ทางฝ่ายประชาชนก็ต้องการบรรลุวัตถุประสงค์ของตัวเองเช่นเดียวกัน ในทางปฏิบัตินั้น วิธีการที่ดีที่สุดคือ ดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่อยู่ระหว่างกลางของทั้งสองฝ่ายดังกล่าว (ชัยวุฒิ ชัยพันธ์, 2542 : 308 – 309)

การมีส่วนร่วมของชุมชนนับว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน เพราะการดำเนินงานทุก ๆ อย่าง ต้องอาศัยการทำงานความคิดสร้างสรรค์จากหลาย ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะจากชุมชนหรือประชาชน ผลงานจึงจะประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือ ต้องอาศัยหลักของความเสมอภาคในการดำเนินงาน ทุกคนมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกัน สามารถร่วมตัดสินใจมีส่วนรับผิดชอบ มีส่วนในการใช้ประโยชน์ และได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน จะเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3

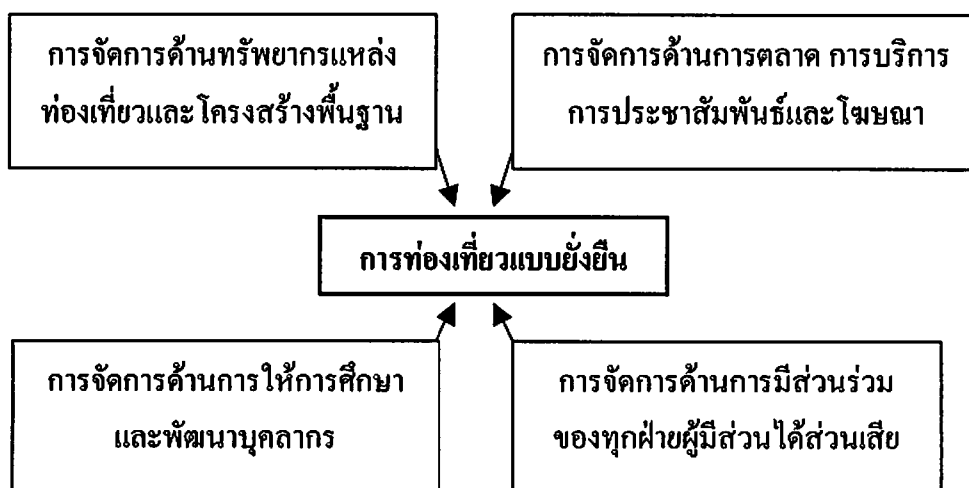
แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

จากการประมวลแนวความคิดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การพัฒนาแบบยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่กล่าวถึงในบทที่ 2 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นั้น

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ

- 1) การจัดการด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน
- 2) การจัดการด้านการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และ โฆษณา
- 3) การจัดการด้านการให้การศึกษาและพัฒนาบุคลากร
- 4) การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผังแผนภูมิที่ 2 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ต้องมีการพัฒนาและสรรค์สร้างองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านดังกล่าว การท่องเที่ยวของไทยก็จะสามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้อย่างสมบูรณ์แบบ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ได้รับความพอใจ ได้มีส่วนร่วม สามารถยกระดับคุณภาพชีวิต ได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติยังคงสภาพเดิมอยู่เท่าที่ควรจะเป็น ระบบนิเวศไม่ถูกรบกวน มีมลพิษน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย ทรัพยากรธรรมชาติอันทรงคุณค่ามีเหลือใช้อย่างพอเพียงต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน และคนในรุ่นลูกหลานของเรา และประชาชนทุกคนรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด

แผนภูมิที่ 2 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

1. การจัดการด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน

การท่องเที่ยวของไทยนับได้ว่ามีความหลากหลายของระบบนิเวศทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่า เป็นแรงขับเคลื่อนให้สามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ โดยต้องมีการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐาน มีคุณภาพที่ชัดเจน รักษาธรรมชาติ และระบบนิเวศ มีการยกเลิกแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในเขตอนุรักษ์ กำเนิดถึงแนวกันชน (Green Belt) และพื้นที่ที่ต้องฟื้นฟู พร้อมกันนั้นต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ หรือแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ด้วย

1.1 ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวของไทยถือว่ามีความหลากหลายที่สูงมาก คือ มีการท่องเที่ยวที่มีหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวแหล่งศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศิลปศาสตร์ และการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ที่สำคัญประเทศไทยมีสถานที่ที่จัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลายประเภท อาทิเช่น แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม นับได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวของไทยได้เปรียบกว่าอีกหลาย ๆ ประเทศในภูมิภาคเดียวกัน จึงเป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย

ดังนั้น เพื่อเป็นการสร้างและพัฒนาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่แบบยั่งยืน สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

1) การรักษาสภาพภูมิประเทศให้คงเดิม สภาพภูมิประเทศที่สวยงามตามธรรมชาติ กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมเท่านั้นที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ดีที่สุด จึงต้องมีการสงวนรักษาพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติไว้ให้คงเดิมมากที่สุด ไม่ควรปล่อยให้พื้นที่ทางธรรมชาติถูกรบกวนหรือกระทบกระเทือนจากนักท่องเที่ยวมากนัก การสร้างสาธารณูปโภค หรือสาธารณูปการเพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวต้องมีความเหมาะสม ต้องมีการปกป้องดูแลพื้นที่ทางธรรมชาติ และมีการจัดการที่ดี

2) การปรับปรุง บำรุง ฟื้นฟู และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว คือมีการดูแลเอาใจใส่ในการซ่อมแซม ตกแต่งให้สมบูรณ์ และเหมือนเดิมมากที่สุด หากเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น ถ้ำ น้ำตก เป็นต้น จำเป็นต้องมีการสำรวจ และตรวจสอบอย่างถี่ถ้วน เพื่อไม่ให้การปรับปรุง บำรุง ฟื้นฟู หรือพัฒนากระทบต่อสภาพทางกายภาพและระบบนิเวศของสถานที่นั้น

3) การจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นที่บ้านที่เคยมีในอดีต และปัจจุบันขาดการสานต่อ สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องสืบค้นหลักฐาน ศึกษาจากคำบอกเล่าของผู้รู้หรือคนเก่าคนแก่ในท้องถิ่น เพื่อจัดให้มีการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวถูกต้องตรงกับสภาพความเป็นจริงหรือตรงกับวิถีชีวิตแบบเดิม โดยคุณลักษณะของท้องถิ่นจะต้องคงอยู่

4) การพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ หลายบริเวณ อาจมีพื้นที่รกร้างว่างเปล่า ซึ่งเคยผ่านการทำประโยชน์มาแล้ว เช่น เป็นแหล่งเพาะปลูกเดิม เหมือนร้าง หรือพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมในการทำเกษตรกรรม พื้นที่เหล่านี้ก็นำมาดัดแปลงเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เช่น สวนสัตว์ สวนสาธารณะ เป็นต้น หรืออาจพัฒนาทำกิจกรรมอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่ และจัดกิจกรรมบางอย่างที่เป็นที่นิยมของสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ เป็นสำคัญ

5) การจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่ อาจไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับหลายพื้นที่ เพราะต้องหาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละพื้นที่ลักษณะทางกายภาพก็จะแตกต่างกันไป ต้องมีการจัดทำโครงการการท่องเที่ยวขึ้นโดยพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ และการก่อสร้าง เช่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการริเริ่มงานประเพณีต่าง ๆ ขึ้นใหม่ งานแสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประจำปี และการคิดรูปแบบใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น งานวิวาท์ ได้สมุทรที่จังหวัดตรัง เป็นต้น

แต่การจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่นั้น ต้องมีความพร้อมขององค์ประกอบ ในหลาย ๆ ด้าน ตัวอย่างเช่น แรงสนับสนุนจากนักท่องเที่ยว พื้นที่ก่อสร้างหรือพื้นที่งาน ภาครัฐให้การสนับสนุน งบประมาณค่าใช้จ่าย และความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ นั้น ต้องตรงต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น เป็นต้น

ทั้งนี้การออกแบบสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม รักษาสภาพ ภูมิทัศน์ ลักษณะทางกายภาพไว้ โดยไม่รบกวนธรรมชาติมากเกินไป ได้มาตรฐานทางวิศวกรรม และใช้หลักของการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองด้วย

กล่าวโดยสรุปแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจเสื่อมสภาพหรือสูญเสียบ้างได้ ดังนั้นการวางแผนดำเนินการออกแบบ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ในระยะยาว สร้างเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวให้ ชัดเจน ไม่ทำลายสถานที่ท่องเที่ยว มีจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่าให้เกิดประโยชน์ มากที่สุด ใช้เท่าที่จำเป็น และลดการบริโภคอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพราะการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยวนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของการพัฒนา ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนได้

1.2 โครงสร้างพื้นฐาน

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มความยั่งยืนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ดังนี้

1) การคมนาคมขนส่งสาธารณะ ได้แก่ ทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางอากาศ และทางน้ำ ต้องมีการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งสาธารณะให้มีคุณภาพเพียงพอ และได้มาตรฐาน เพราะการคมนาคมมีส่วนเสริมทำให้การเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น เส้นทางเหล่านี้ช่วยให้การเดินทาง เข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย

2) ระบบโทรคมนาคม การติดต่อสื่อสารจากภายนอกไปยังแหล่งท่องเที่ยว และจากแหล่งท่องเที่ยวไปยังภายนอกเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ติดต่อได้รวดเร็ว และสะดวกมากยิ่งขึ้น

3) ระบบไฟฟ้า ต้องมีการพัฒนาระบบไฟฟ้าให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง และชมความงดงามของสถานที่ท่องเที่ยวได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ระบบไฟฟ้าจะช่วยให้การบริหารงานของแหล่งท่องเที่ยวสะดวกและมีประสิทธิภาพ

4) ระบบประปา การจัดหาน้ำสำหรับแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งจำเป็นเช่นเดียวกับระบบไฟฟ้า ต้องมีการจัดสร้างประปาขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ด้วยความต้องการในการใช้น้ำของนักท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่นนั้น และต้องพิจารณาถึงแหล่งน้ำเพื่อผลิตน้ำที่จะนำมาใช้ให้พอเพียงกับความต้องการ

5) การระบายน้ำและกำจัดน้ำเสีย การกำจัดน้ำเสียที่เกิดจากแหล่งท่องเที่ยว หรือเกิดจากชุมชนข้างเคียงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อกิจการการท่องเที่ยว ซึ่งควรพิจารณาให้มีการจัดสร้างระบบการระบายน้ำและกำจัดน้ำเสียให้ได้มาตรฐานมีรูปแบบเดียวกันกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว

6) การกำจัดขยะและของเสีย การกำจัดขยะและของเสียเป็นปัญหามลพิษที่สำคัญประการหนึ่งของสังคมปัจจุบัน เพราะปริมาณขยะและของเสียมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่การกำจัดหรือทำลายยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขยะและของเสียซึ่งเกิดจากนักท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการธุรกิจ และจากชุมชน ยังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มปริมาณมากขึ้น ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งเสื่อมโทรมขาดการดูแลพัฒนา และปรับปรุง ปัญหาเรื่องขยะและของเสียจึงมีส่วนทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมไปท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้นได้

ดังนั้น จึงควรมีการดำเนินการในเรื่องของระบบการกำจัดขยะและของเสีย คือ ให้มีการจัดเก็บขยะ กำจัดของเสีย อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ และต้องนำขยะหรือของเสียนั้น ๆ นำกลับมาใช้ใหม่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อเป็นการประหยัดวัตถุดิบ และพลังงาน ตลอดจนเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม

7) จัดระเบียบการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม และมีการวางผังเมืองที่ดี โดยเฉพาะการวางผังเฉพาะของสถานที่ท่องเที่ยว

นอกจากนี้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต้องขึ้นอยู่กับสภาพลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวด้วย เพราะแหล่งท่องเที่ยวบางประเภทหรือบางสถานที่ไม่จำเป็นต้องใช้โครงสร้างพื้นฐานมากนัก และการจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานต้องทำเป็นแบบองค์รวม เพราะปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์และต่อเนื่องซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่าการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน จะต้องมีการจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานประกอบพร้อมกันไปด้วย ซึ่งต้องอาศัยเรื่องของการวางผังเมือง และการทำผังเฉพาะในการก่อสร้าง ปรับปรุง และรักษาสภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดเขตการจัดการด้านการท่องเที่ยว มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการให้เพียงพอและเหมาะสม โดยกำหนดรูปแบบการพัฒนาสิ่งก่อสร้างให้กลมกลืนกับสภาพดั้งเดิมหรือธรรมชาติของท้องถิ่นนั้น ๆ

ส่วนการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ควรให้มีความสะดวกต่อการเดินทางมากที่สุด และเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่ง่ายที่สุด ยกเว้นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์และอุทยานแห่งชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ และทะเล เป็นต้น ทั้งนี้เส้นทางคมนาคมควรกำหนดรูปแบบให้พอเหมาะกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ดังนั้น การพัฒนาด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยววันนั้น ๆ อย่างถูกต้อง และเหมาะสม โดยการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสภาพเดิมนั้นควรพัฒนาเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

2. การจัดการด้านการตลาด บริการ การประชาสัมพันธ์ และโฆษณา

การจัดการด้านการตลาดและการบริการ ต้องคำนึงถึงประเด็นของสิ่งแวดล้อมด้วย มิใช่คำนึงถึงแต่กำไรหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับเท่านั้น เพื่อไม่ให้เกิดการบริโภคทางการท่องเที่ยว มีส่วนทำลายสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

การส่งเสริมและผลักดันให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เข้ามามีส่วนร่วมเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการตลาดและการบริการทุกอย่างต้องประสานและสอดคล้องอย่างกลมกลืนให้มากที่สุด

การเดินทางท่องเที่ยวจึงจะสมบูรณ์แบบได้และนักท่องเที่ยวพึงพอใจ ซึ่งการจัดการด้านการตลาดและบริการ ต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์และโฆษณาประกอบด้วย เพื่อให้การจัดการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหรือนักท่องเที่ยวที่ต้องการ ได้อย่างรวดเร็ว สะดวก และรับข่าวสารอย่างถูกต้อง

2.1 การตลาดและการบริการ

นักท่องเที่ยวมีหลากหลายประเภทและหลายกลุ่มที่ต้องการหาแหล่งท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน หรือบางกลุ่มก็มีความต้องการที่คล้ายคลึงกัน จากความหลากหลายของตลาดท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์และติดตามสถานการณ์ด้านการตลาดและการบริการทางการท่องเที่ยวมีความสำคัญมาก และเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงต้องคำนึงถึงการตลาดและการบริการในประเด็น ดังนี้

1) นักท่องเที่ยวมีความต้องการ ความชอบ และรสนิยมต่างกัน เช่น บางกลุ่มชอบความสนุก บางกลุ่มรักความสงบเรียบง่าย บางกลุ่มชอบความท้าทายตื่นเต้นผจญภัย เป็นต้น

ดังนั้น ต้องมีการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงความต้องการ ความจำเป็นของนักท่องเที่ยวที่เป็นตลาดเป้าหมาย เพื่อวางแผนกลยุทธ์ในการตอบสนองความต้องการ บริโภค เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับความพอใจสูงสุด และมีความต้องการที่จะกลับมาเที่ยวอีกครั้ง

2) คำนึงถึงความต้องการตามแฟชั่น และความนิยมเป็นครั้งคราวของนักท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวมีการปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งขึ้นอยู่กับเวลา สถานการณ์และฤดูกาล

3) ค่าใช้จ่ายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวจะต้องไม่สูงเกินไป ต้องคำนึงถึงงบประมาณของนักท่องเที่ยวที่จะสามารถจ่ายได้ และค่าใช้จ่ายที่เสียไปต้องคุ้มค่ากับการบริการ/ ความพึงพอใจที่ได้รับ

สินค้าทางการท่องเที่ยวจะขายได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะของธรรมชาติ ฤดูกาล สภาพภูมิอากาศ และเวลาของการบริโภคด้วย

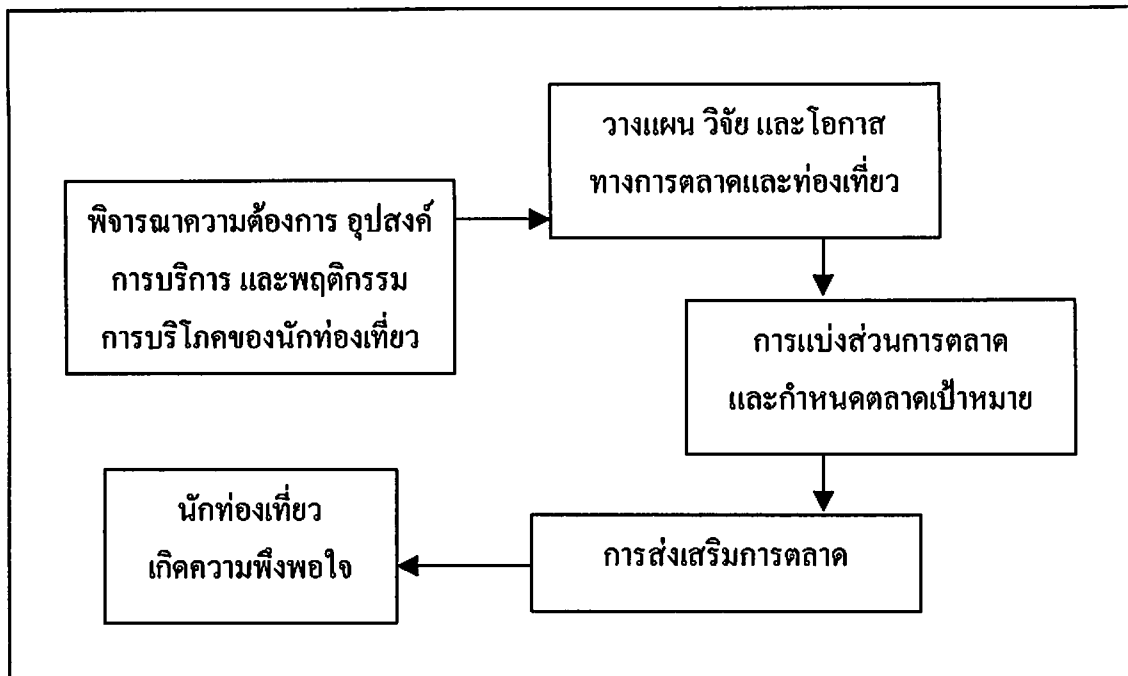
4) การท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่เป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้ ลูกค้านักท่องเที่ยวจะตัดสินใจซื้อด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ความต้องการ และประสบการณ์

5) สินค้าหรือแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะแตกต่างกัน มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองในแต่ละพื้นที่จะไม่ซ้ำกัน แม้จะมีความคล้ายคลึงกันบ้าง หรือมีการตกแต่งทำให้เหมือน ดังนั้น สถานที่ท่องเที่ยวใดอยู่ในความนิยมของตลาดก็จะสามารถรักษาจำนวนของตลาดไว้ได้ดี ผู้ขายจึงต้อง สร้างเทคนิคและกลยุทธ์ เพื่อดึงดูดและรักษาตลาดไว้

6) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่งย่อมเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นที่พอใจของนักท่องเที่ยวทุก ๆ กลุ่ม

7) การท่องเที่ยวเป็นการบริการที่ให้ความสำคัญกับการสร้างให้เกิดความพึงพอใจมากที่สุด

8) การท่องเที่ยวเป็นการบริการแบบต่อเนื่อง ให้ความรวดเร็ว และความสะอาดสบาย เพื่อสร้างความประทับใจ จึงต้องมีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า/บริการ ไปให้ถึงลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วและสะดวกที่สุด

แผนภูมิที่ 3 การพิจารณาในการจัดการด้านการตลาดและการบริการของการท่องเที่ยว

จากแผนภูมิที่ 3 การพิจารณาในการจัดการด้านการตลาดและบริการของการท่องเที่ยว เป็นการสรุปภาพรวมของการจัดการด้านการตลาดและบริการของการท่องเที่ยว คือ เริ่มต้นที่การพิจารณาความต้องการ อุปสงค์ การบริการ และพฤติกรรมการบริโภคของนักท่องเที่ยวก่อน เมื่อทราบถึงอุปสงค์ของนักท่องเที่ยวแล้ว จึงทำการวางแผน วิจัย ศึกษาโอกาสทางการตลาดท่องเที่ยว เพื่อให้ได้รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและเป็นไปได้

จากนั้นจึงมีการแบ่งส่วนการตลาดและกำหนดตลาดเป้าหมายให้ชัดเจน โดยอาศัยการส่งเสริมการตลาดให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความชัดเจนมากขึ้น เผยแพร่ข้อมูลให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากที่สุดและถูกต้อง ซึ่งจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ และต้องการกลับมาเยี่ยมชมอีกครั้ง คำกล่าวของฉลองศรี พิมลสมพงศ์ ได้กล่าวได้ว่า ความสำเร็จของงานการตลาดท่องเที่ยว คือ กำไรทั้งของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว และของนักท่องเที่ยว กำไรของธุรกิจการท่องเที่ยว คือ เงินและการสร้างความประทับใจ ส่วนกำไรของนักท่องเที่ยว คือ ความพอใจ ซึ่งหมายถึงการเดินทางกลับมาเยือนอีก (Revisit) (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2542 : VI)

ปัจจุบันจุดขายทางการท่องเที่ยวของไทยยังเน้นทรัพยากรสินค้าเดิม ๆ อีกทั้งแนวทางการพัฒนาทรัพยากรยังไม่ถูกวิธี จนทำให้แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งเกิดความเสื่อมโทรม รัฐบาลจึงต้องเล็งงบประมาณสำหรับการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวไปเป็นจำนวนมาก

ดังนั้น การพัฒนาด้านการตลาดท่องเที่ยวต้องมีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าเดิม หากไม่สามารถหาสินค้าใหม่ได้ เช่น การพัฒนาสินค้าของที่ระลึก ที่มีลักษณะเป็นของท้องถิ่นให้มีความชัดเจนและมีเอกลักษณ์ มีการกำหนดภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของประเทศในแต่ละท้องถิ่นให้ชัดเจน

ศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวแต่ละชาติว่ามีความต้องการท่องเที่ยวลักษณะใด แบบใด โดยเลือกทำการวิจัยตลาดในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมหรือความต้องการตรงกับลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยและในแต่ละท้องถิ่น โดยมีการละเว้นหรือชะลอการส่งเสริมการตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่พร้อม

ส่วนการบริการด้านการท่องเที่ยวต้องเน้นคุณภาพการให้บริการที่เป็นสากล การบริการในแหล่งท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เพราะลักษณะการบริการในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะแตกต่างกัน

2.2 การประชาสัมพันธ์และโฆษณา

การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสำหรับการท่องเที่ยวด้วยการประชาสัมพันธ์และโฆษณาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การทำแผ่นป้ายโฆษณา จัดทำแผนที่แหล่งที่ตั้ง เส้นทางคมนาคม การจัดทำแผ่นปลิว และแผ่นพับ มีรายละเอียดแนะนำแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ จัดว่ามีความสำคัญมากต่อการท่องเที่ยว เพราะหากเราเลือกประเภทสื่อไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย หรือข้อมูลไม่ชัดเจน หรือมีรายละเอียดไม่เพียงพอ ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวสับสน และอาจทำให้เกิดการเดินทางที่ผิดพลาดได้

การประชาสัมพันธ์และโฆษณา สามารถกระทำได้โดยผ่านสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ และทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารบางครั้งอาจใช้องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สนับสนุนในการจัดทำข้อมูลข่าวสารและการเผยแพร่ เพื่อช่วยให้การเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ กระทำได้รวดเร็ว และกว้างขวางขึ้น

มีการสนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทางให้ทันสมัยอยู่เสมอ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเพิ่มขีดความสามารถในเรื่องการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่จะให้กับนักท่องเที่ยว

การใช้สื่อการประชาสัมพันธ์และโฆษณาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการท่องเที่ยว จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยดังนี้

- 1) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นแก่นักท่องเที่ยวว่า ประเทศไทยสามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ครบถ้วน เน้นความหลากหลาย ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว เทศกาลงานประเพณี และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ
- 2) เพื่อรักษาระดับความนิยมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว
- 3) กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวสนใจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ และโน้มน้าวให้คนไทยสนใจเดินทางท่องเที่ยวในประเทศบ่อยขึ้นและต่อเนื่องตลอดปี
- 4) เพื่อสร้างบรรยากาศความเข้าใจอันดี ความจริงใจ และความมีมนุษยสัมพันธ์ของคนไทยให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้

- 5) เพื่อเผยแพร่ข่าวสาร นโยบาย การดำเนินงาน และกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวและสาธารณชนทราบ และมีส่วนร่วมสนับสนุนข้อมูลนั้น ๆ
- 6) การประชาสัมพันธ์และโฆษณาต้องเผยแพร่อย่างต่อเนื่องและมีการวางแผนอย่างดี

ดังนั้น การประชาสัมพันธ์และโฆษณาควรเน้นสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด โดยพิจารณาเลือกประเภทของสื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักท่องเที่ยว และเหมาะสมแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการซื้อหรือเพิ่มความต้องการใช้สินค้าทางการท่องเที่ยวหรือบริการทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3. การจัดการด้านการให้การศึกษาและพัฒนาบุคลากร

หากกล่าวถึงการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ทรัพยากรในการบริหารจัดการที่มีค่าที่สุดคือ คนหรือบุคลากร ในการที่จะพัฒนาในเรื่องใดหรือประเด็นใดบุคลากรจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การพัฒนานั้นไปสู่ทิศทางที่ต้องการได้

ในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็เช่นเดียวกัน คนหรือบุคลากรเป็นทรัพยากรที่ต้องได้รับการศึกษาและพัฒนาเพื่อให้เป็นผู้นำปัจจัยหรือทรัพยากรอื่น ๆ ไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์

3.1 การให้การศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อให้มีคุณสมบัติคุณลักษณะ และพฤติกรรมไปในทิศทางที่พึงปรารถนาตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งคนส่วนใหญ่มักมองเพียงแต่ประเด็นด้านการตลาด/การบริการเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว มีการพัฒนาธุรกิจบริการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมองข้ามประเด็นการให้การศึกษาไป

ดังนั้น การให้การศึกษาจึงเป็นหนทางที่แก้ไขในประเด็นดังกล่าวได้ โดยมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการไปในทิศทางที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์และการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยเฉพาะการมุ่งเน้นเสริมสร้างจิตสำนึก ความรู้สึก และแสดงพฤติกรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และสังคม

การจัดการให้การศึกษาแบบยั่งยืนเพื่อการท่องเที่ยวประกอบด้วย ดังนี้

- 1) บุคลากรต้องมีความสามารถในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด คุ่มค่า เกิดประโยชน์ และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม
- 2) บุคลากรมีความสามารถในการเลือกสรรใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เหมาะกับสภาพท้องถิ่นและวิถีการดำเนินชีวิต โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

3) บุคลากรมีความสามารถในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและการพัฒนา

4) บุคลากรมีความสามารถในการเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งสามารถเผยแพร่ความรู้ที่ได้นั้น ๆ ให้กับบุคคลอื่นหรือนักท่องเที่ยวได้

5) การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่บุคลากรผ่านการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ

ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรให้การศึกษาแก่ผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว คนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวที่จะเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเป็นหลัก

ผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่น ต้องรู้และศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว สามารถที่จะจูงใจให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนพฤติกรรมให้มารักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวไทย ส่วนตัวนักท่องเที่ยวเองนอกจากต้องการเข้าไปท่องเที่ยวหรือประกอบกิจกรรมนันทนาการแล้ว ควรจะศึกษาเรียนรู้ว่าการท่องเที่ยวของตนเองหรือการประกอบกิจกรรมนั้น ๆ มีส่วนทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมหรือไม่

ในเรื่องของการให้ศึกษานั้น ทุกคนทุกฝ่ายต้องมีการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน มีจิตสำนึกในการรักษา และหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

3.2 การพัฒนาบุคลากร

เพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นในวงการท่องเที่ยวก็จำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากรควบคู่กันไปด้วย โดยจุดมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร คือ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสมของนักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

แนวทางในการพัฒนาบุคลากรเพื่อจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีดังนี้

1) การจัดฝึกอบรมและสัมมนา เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและประชาชนในท้องถิ่น โดยเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี

2) จัดและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้การเรียนรู้ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพักผ่อนหย่อนใจ

3) จัดให้มีการประเมินผลระหว่างและหลังของการจัดทำกิจกรรมการพัฒนาบุคลากร

4) จัดให้มีศูนย์กลางของข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อการเผยแพร่ ถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และส่งเสริมกระบวนการการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

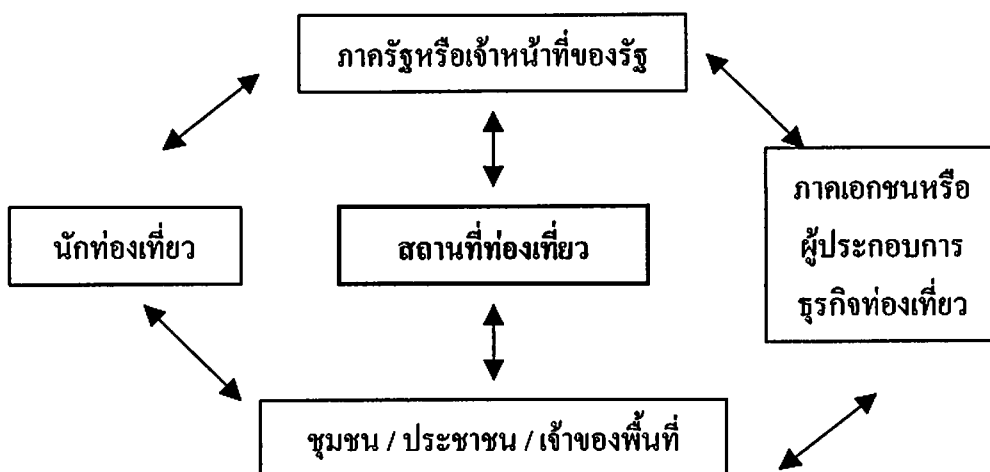
5) มีการวางแผนพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมและความเหมาะสมที่จะเข้าสู่การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว

6) พัฒนาบุคลากรให้มีความเข้าใจในกระบวนการและโครงสร้างของระบบท่องเที่ยว เพื่อให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องสามารถดำเนินการได้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

การพัฒนาบุคลากรต้องมีการสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ให้การศึกษา การเรียนรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ ให้ชุมชนท้องถิ่นทุกระดับรู้จักการให้บริการ และเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว โดยภาครัฐต้องจัดการอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ และทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

4. การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับบุคคล 4 กลุ่ม คือ ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ดังแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 4 การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

กลุ่มแรก คือ ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องทำหน้าที่ควบคุมและวางแผนงานด้านการท่องเที่ยว ภาครัฐเปรียบเสมือนเจ้าหน้าที่ประสานงานระหว่างกลุ่มบุคคลกลุ่มอื่น ให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างได้สัดส่วนที่สมดุล เพื่อให้มีการปฏิบัติการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มที่สอง คือ ภาคเอกชน หรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง เป็นกลุ่มที่ต้องพยายามเอื้ออำนวยความสะดวกสบายและบริการต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อแลกเปลี่ยนรายได้ที่เกิดขึ้นจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องสนองตอบและสนับสนุนนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐอย่างเต็มที่

กลุ่มที่สาม คือ ชุมชน / ประชาชน หรือเจ้าของพื้นที่ เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญยิ่งที่จะสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว เพราะแม้ว่าจะมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามหรือสมบูรณ์แบบเพียงใด ถ้าไม่ได้รับการต้อนรับอย่างมีมิตรภาพหรือการมีส่วนร่วมจากชุมชนแล้วก็จะขาดสิ่งที่ใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยวไป

กลุ่มบุคคลชุมชน / ประชาชน / เจ้าของพื้นที่ ต้องทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่หรือสถานที่ท่องเที่ยวโดยตรง ความเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความเสื่อมโทรม และเรื่องของอาชญากรรมหรือรายได้ ย่อมหมายถึงผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ด้วยเหตุนี้บุคคลกลุ่มนี้ คือ ผู้ที่ต้องทำหน้าที่ดูแลและจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้คงความเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มากที่สุด

กลุ่มสุดท้าย กลุ่มที่ 4 คือ นักท่องเที่ยว ซึ่งมีความต้องการที่จะได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน และการพักผ่อนหย่อนใจจากแหล่งท่องเที่ยว โดยมีความพอใจที่จะใช้ค่าใช้จ่าย โดยหวังจะได้รับความพอใจจากแหล่งท่องเที่ยวเป็นการตอบแทนด้วย

กลุ่มบุคคลทั้ง 4 กลุ่มดังกล่าวข้างต้นต้องมีการทำงานร่วมกัน ประสานงานกันอย่างจริงจัง และเป็นระบบ มิใช่เป็นลักษณะการดำเนินงานแบบต่างคนต่างทำ แต่ต้องเป็นการทำงานในทิศทางที่สอดคล้อง และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1 ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐถือเป็นกลไกสำคัญในการที่จะดำเนินการหรือกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ เพราะภาครัฐเปรียบเสมือนผู้คุมบังเหียนสามารถควบคุมหรือกำหนดทิศทางของการจัดการการท่องเที่ยวไปสู่รูปแบบที่ต้องการได้ โดยอาศัยกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ในการให้ความสนับสนุนและร่วมมือ

ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถทำให้การท่องเที่ยวของไทย ไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยการบริหารจัดการ ดังนี้

1) เน้นนโยบายด้านสวัสดิภาพ และความปลอดภัยในการท่องเที่ยว คือ ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน ความปลอดภัยจากการประสบอุบัติเหตุ ความปลอดภัยจากพิษและสัตว์ภายในแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยจากการหลงทาง และความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ

2) พิจารณาหาจุดยืนด้านการท่องเที่ยวร่วมกัน ประสานไปในทิศทางเดียวกัน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดยืนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากแต่ละชุมชนจะมีลักษณะ ความต้องการ และวิถีการดำเนินชีวิตแตกต่างกันไปตามแต่ละชุมชน

3) ต้องมีการทำงานแบบกระจายอำนาจ ไม่ล่าช้า โปร่งใส ไม่ปิดบังหรือบิดเบือนข้อมูล ไม่ซับซ้อน และสามารถเผยแพร่ข้อมูลสู่สื่อมวลชนได้

4) ต้องใช้สื่อเพื่อส่งข้อมูลไปยังประชาชนหรือนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง โดยเลือกใช้สื่อให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายหรือชุมชนแต่ละกลุ่ม เพื่อให้แน่ใจว่าสื่อเหล่านั้นสามารถนำข้อมูลไปสู่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างถูกต้องและง่ายต่อการเข้าใจ

5) พัฒนาระเบียบข้อบังคับและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ให้สามารถบังคับ ควบคุม ได้จริง และมีเอกภาพในการบริหารจัดการ

6) ให้ความสำคัญกับการศึกษาและปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีในการรักษาสีงแวดล้อม และท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ

7) กำหนดมาตรการเพื่อรองรับการพัฒนาและการขยายตัวของการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งเตรียมความพร้อมในการรองรับสถานการณ์ที่ไม่ปกติที่จะเกิดขึ้น

8) รณรงค์ให้สื่อสารมวลชนร่วมมือกัน สนับสนุน และมีการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูลการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสู่ประชาชนและนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

9) การจัดลำดับความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะต้องได้รับการดูแลรักษา

10) ส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของการท่องเที่ยว

11) ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกการนำรายได้สู่ท้องถิ่น

12) ติดตามประเมินผลการทำงาน นโยบาย และกลยุทธ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ในส่วนขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารและจัดการท้องถิ่นของตนเองโดยตรงในส่วนของจัดการแหล่งท่องเที่ยวก็เช่นกัน องค์การบริหารส่วนตำบล และสภาตำบล ต้องมีบทบาทในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ท้องถิ่น

สิ่งที่น่าสนใจ คือ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรที่ค่อนข้างใหม่ การเรียนรู้ระเบียบข้อบังคับ กฎเกณฑ์ รวมตลอดจนประสบการณ์ในการบริหารและจัดการยังมีค่อนข้างจำกัด การมอบอำนาจหน้าที่ให้องค์กรดังกล่าวบริหารและจัดการโดยลำพังในทันทีอาจไม่ประสบผลสำเร็จ ความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารและจัดการองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543 : ปกหลังด้านนอก)

ดังนั้น เป้าหมายในการวางแผนการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น คือ

- 1) จัดการแหล่งท่องเที่ยวให้ได้ผลตอบแทนที่ยั่งยืน
- 2) อนุรักษ์สภาพมิให้เสื่อมโทรม
- 3) ให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตกทอดถึงชาวบ้านในชุมชน

ตามลักษณะของภารกิจที่องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) ต้องกระทำในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบขององค์กรคงจะเป็นคณะกรรมการร่วมกับหน่วยงานภายนอก รูปแบบที่ประสานงานและประสบความสำเร็จในเป้าหมายจะต้องมีความพอดี (Optimum) ระหว่างการทำงานแบบไม่เป็นระบบราชการ เช่น อบต. (Informal Organization) กับการทำงานแบบหน่วยราชการ (Bureaucracy) ที่มีสายการบังคับบัญชาและกฎระเบียบที่เคร่งครัด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543 : 7)

สรุปคือ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นต้องมีการเสริมความรู้ ความเข้าใจในบทบาทอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้บุคลากรขององค์กร มีการทำประเมินศักยภาพของตนเอง และมีการแลกเปลี่ยนเสนอความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐด้วยกันเอง กับประชาชน และกับชุมชน

ภาครัฐควรสนับสนุนให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางของชุมชนให้ได้ ให้ประชาชนมีความรู้สึกกว่าองค์กรนี้ เป็นที่พึ่งพิงให้ความช่วยเหลือหรือเป็นที่ปรึกษาของชาวบ้าน เมื่อประชาชนรู้สึกถึงความจริงใจใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่แล้ว เมื่อภาครัฐมีนโยบายใหม่ ๆ ชุมชนก็จะต้อนรับ รู้สึกอยากปฏิบัติตาม และสนับสนุนนโยบายนั้น หากเห็นว่านโยบายมีประโยชน์ต่อชุมชนของตนเอง และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นต้องเปลี่ยนจากการเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ด้วยตนเอง มาสู่การให้อำนาจแก่ชุมชนท้องถิ่นหรือร่วมดำเนินงานกับชุมชนท้องถิ่นแทน

4.2 ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

กลุ่มบุคคลที่สองนี้เป็นกลุ่มที่ใกล้ชิด และได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ กลุ่มภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีส่วนในการสร้างความเป็นไปได้ที่สำคัญ

เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนภาคเอกชน หรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวควรจะมีบทบาท ดังนี้

- 1) พิจารณาการตลาดท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว และสภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ
- 2) ลดและควบคุมมลพิษต่าง ๆ ที่เกิดจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยใช้หลักของหลักการที่ว่าผู้สร้างมลพิษเป็นผู้จ่าย (PPP ; Polluter-Pays-Principle) และการลดมลพิษที่แหล่งกำเนิด
- 3) ไม่ควรเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้ ผลประโยชน์ หรือการเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และสภาพของแหล่งท่องเที่ยวด้วย ต้องมองระยะยาวมิใช่มองเพียงผลประโยชน์ระยะสั้นที่จะได้รับเท่านั้น

- 4) การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนต้องพิจารณาสอบถามความเห็นและความต้องการของคนในชุมชนนั้นด้วย
- 5) ควรประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวด้วยความจริงใจ ซื่อสัตย์ และไม่หลอกลวงนักท่องเที่ยว
- 6) ให้ความร่วมมือกับนโยบาย กลยุทธ์ และแผนการท่องเที่ยวของภาครัฐ

4.3 ชุมชน / ประชาชน / เจ้าของพื้นที่

กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้มีบทบาทและความสัมพันธ์ต่อการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ เช่น ความเป็นเจ้าของพื้นที่ ผู้จำหน่ายสินค้า ผู้ให้บริการต้อนรับและบริการ ด้วยความสำคัญดังกล่าว จึงถือเป็นอีกหนึ่งกลไกในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ดังนั้น ชุมชน / ประชาชน / เจ้าของพื้นที่ สามารถสร้างให้การท่องเที่ยวของไทยสู่ความยั่งยืนได้ ดังนี้

- 1) รักษา ปกป้อง ฟื้นฟู และเสริมคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี และวิถีการดำรงชีวิตให้คงอยู่ตามความเหมาะสม เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว
- 2) คิดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่ไม่ทำลายธรรมชาติ เป็นการเพิ่มรายได้ให้ชุมชน และเป็นการสร้างทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวในการเลือกซื้อสินค้าของที่ระลึก
- 3) ร่วมกันจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม
- 4) เสริมสร้างความเข้าใจอันดีเป็นมิตร ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและระหว่างชุมชนท้องถิ่นด้วยกันเอง
- 5) เสริมสร้างความปลอดภัยแก่ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว
- 6) ไม่ก่อให้เกิดปัญหาการหลอกลวงเอาเปรียบนักท่องเที่ยว
- 7) ชุมชนรู้จักการพึ่งตนเองและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

การมีส่วนร่วมจากชุมชน / ประชาชน / เจ้าของพื้นที่ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นและการท่องเที่ยวอย่างมาก ทำให้เกิดการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต ความสนใจบำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีการศึกษาถึงความพร้อมของบุคคลกลุ่มนี้ก่อน หากชุมชนมีความพร้อมแล้วทุกฝ่ายก็ควรจะสนับสนุนให้ชุมชนมีอิสระในการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยว คือ ชุมชน / ประชาชน / เจ้าของพื้นที่ สามารถพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการหรือธุรกิจของตนได้มากขึ้น

4.4 นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวถือว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญที่สุดก็ว่าได้ เพราะการท่องเที่ยวจะยั่งยืนหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหรือไม่ คือสามารถวัดได้ที่จำนวนของนักท่องเที่ยว หรือการเป็นนักท่องเที่ยวที่ดีหรือไม่ ที่สำคัญที่สุด คือ นักท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนส่วนหนึ่ง ในการทำการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

นักท่องเที่ยวเป็นผู้ต้องการหรืออุปสงค์ (Demand) ของการท่องเที่ยว อีกทั้งนักท่องเที่ยว คือ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมหรือวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว การขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรมีส่วนทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ : 23)

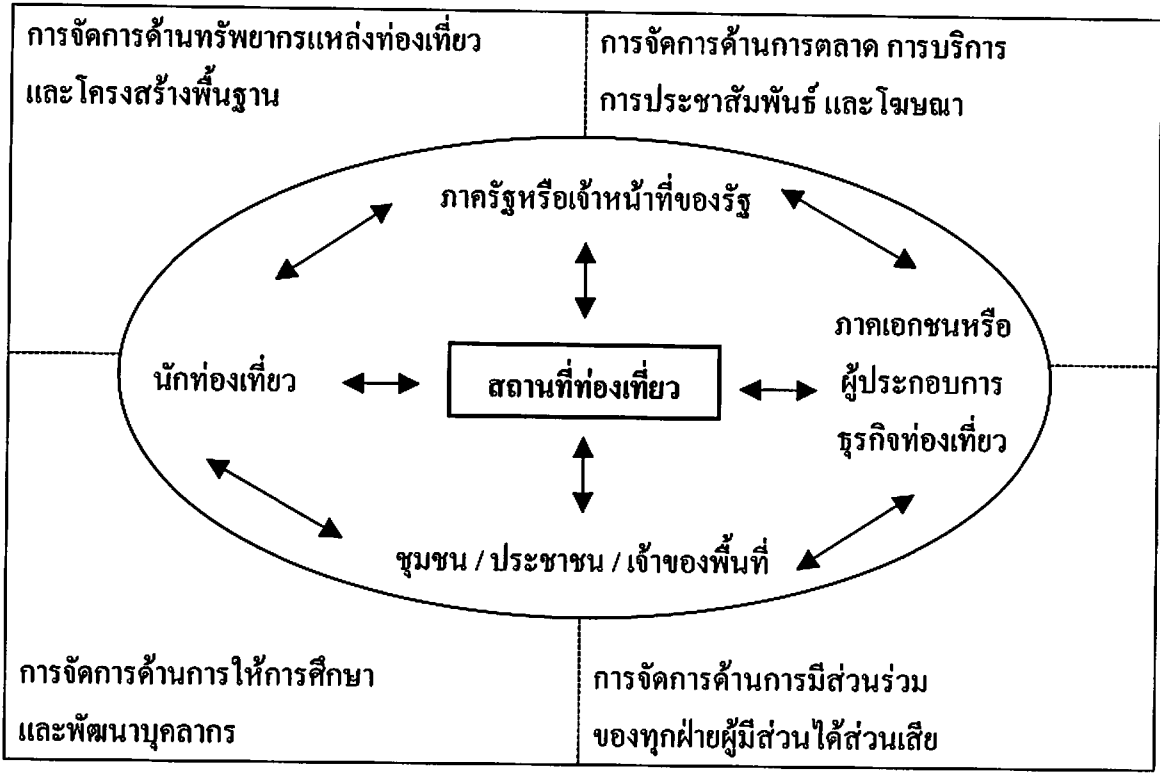
ส่วนใหญ่แล้วนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวประเทศไทยต้องการที่จะได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติหรือลักษณะที่แท้จริงของท้องถิ่นมากกว่าที่ต้องการสัมผัสความทันสมัยหรือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

บทบาทของนักท่องเที่ยวในการสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ ก่อนเดินทาง เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความเสียหายแก่แหล่งท่องเที่ยว และความไม่เข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีของคนท้องถิ่น
- 2) เดินทางท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกและมีความรับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 3) ต้องเคารพกฎเกณฑ์ทางการเมือง สังคม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย และข้อบังคับของพื้นที่นั้น
- 4) ต้องทำตัวเปรียบเสมือนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว คือแสดงความใส่ใจ มีส่วนร่วมในการปกป้อง และรักษาแหล่งท่องเที่ยว
- 5) ท่องเที่ยวอย่างไม่รบกวนบุคคลอื่น คนในท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยนักท่องเที่ยวที่ดีด้วย นักท่องเที่ยวที่ดีต้องมีการเตรียมตัวเตรียมความพร้อม สอบถามเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวล่วงหน้า และรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว

5. ภาพรวมแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

แผนภูมิที่ 5 ภาพรวมแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

จากแผนภูมิที่ 5 ภาพรวมแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย จะเห็นได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องเกิดจากการสร้างพฤติกรรมร่วมกันอย่างจริงจัง จริงใจ และการระดมความคิดของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของกลุ่มบุคคล 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2) ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว 3) ชุมชน / ประชาชน / เจ้าของพื้นที่ และ 4) นักท่องเที่ยว ทั้ง 4 กลุ่มบุคคลนี้ต้องสร้างและรับผิดชอบร่วมกัน พร้อม ๆ ไปด้วยการพัฒนาองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การจัดการด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานอย่างเหมาะสมพอเพียง โดยอาศัยการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และโฆษณา เป็นกลยุทธ์เพื่อช่วยเสริมเผยแพร่การท่องเที่ยวอีกต่อหนึ่ง โดยให้การสนับสนุนการศึกษาและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ซึ่งการจัดการทุกอย่างต้องทำอย่างเป็นระบบ ให้มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพ

บทที่ 4

การวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

จากการศึกษาแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์การจัดการดังกล่าวด้วยเทคนิค ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้

- 1.1 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านเศรษฐศาสตร์
- 1.2 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านสิ่งแวดล้อม
- 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านสังคม
- 1.4 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านองค์การและการบริหาร
- 1.5 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านกฎหมาย
- 1.6 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านเทคนิคและกายภาพ

2. การวิเคราะห์โดยใช้ SWOT Analysis

1. การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้

การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ได้ทำการวิเคราะห์ 6 ด้าน คือ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านองค์การและการบริหาร ด้านกฎหมาย ด้านเทคนิคและกายภาพ โดยการวิเคราะห์จะคำนึงถึง และให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านเศรษฐศาสตร์

การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นธุรกิจที่ไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก เพราะประเทศไทยมีสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีอยู่แล้ว การท่องเที่ยวเป็นการบริโภคสินค้า (สถานที่ท่องเที่ยว) ที่ไม่ทำให้สินค้านั้นสูญหายหรือร่อยหรอลงไป ต่างจากสินค้าบริโภคประเภทอื่น ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวผู้อื่นก็ยังสามารถเข้าไปชม ใช้ประโยชน์ในการพักผ่อนหย่อนใจได้อยู่เช่นเดิมเหมือนกับที่นักท่องเที่ยวก่อนหน้านี้ได้สัมผัสมาแล้ว

การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นความยืดหยุ่นต่อรายได้สูง คือ ถ้ารายได้ของประเทศนักท่องเที่ยวและรายได้ของประเทศแหล่งท่องเที่ยวสูงมากเท่าใด รายได้จากนักท่องเที่ยวก็จะยิ่งเพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ปัจจุบันหรือปัญหาภายในประเทศ เสถียรภาพทางการเมืองภาวะเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพอนามัยอันเนื่องมาจากโรคติดต่อ และข่าวภาพลักษณ์ด้านลบต่าง ๆ

หากมีการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก็จะทำให้สินค้าทางการท่องเที่ยวดี และยังคงรักษาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวไว้ได้ ซึ่งนักท่องเที่ยวก็จะเกิดความพึงพอใจ และสนองต่อความต้องการหรืออุปสงค์เพิ่มขึ้น โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ใช้หลักการ

ของผู้สร้างมลพิษเป็นผู้จ่าย (PPP : Polluter-Pays-Principle) ทำให้ไม่เกิดค่าเสียโอกาสขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ คือเกิดมูลค่าเพิ่มแก่นักท่องเที่ยว เกิดเป็นกำไรแก่ชุมชน ให้ประโยชน์คุ้มทุน และช่วยให้รายได้เป็นเงินตราต่างประเทศมีเสถียรภาพมากขึ้น

1.2 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านสิ่งแวดล้อม

การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมหรือการประเมินสิ่งแวดล้อม เป็นการรวบรวม วิเคราะห์ และประเมินการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลมาจากการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการวิเคราะห์ 3 ด้าน คือ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

1.2.1 สิ่งแวดล้อม / ทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์รักษา ฟื้นฟูธรรมชาติ และระบบนิเวศ รวมถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวมากกว่าที่จะคำนึงผลประโยชน์หรือกำไรที่จะได้รับจากธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อที่จะรักษาสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่เช่นเดิมให้ยั่งยืนยาวนานที่สุด การใช้หลักการในการป้องกันมลพิษในการจัดการ ทำให้ธรรมชาติและระบบนิเวศเกิดการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เช่น คน สัตว์ พืช และสิ่งไม่มีชีวิตอื่น ๆ เช่น ทรัพยากรแร่ธาตุ น้ำ และดิน หรือหากมีผลกระทบก็จะน้อยมาก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา

1.2.2 เศรษฐกิจ / ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจของประเทศและของท้องถิ่น จะเกิดการเปลี่ยนแปลงแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ดีขึ้น เนื่องจากมีการจัดการแบบยั่งยืนทำให้ทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมรับผิดชอบและพัฒนาาร่วมกัน ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ให้ชุมชน เพิ่มการผลิตอย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดการผลิตและจำหน่ายสินค้า มีการจ้างงานเพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้ เป็นการยกระดับเศรษฐกิจของประเทศและของท้องถิ่น

1.2.3 สังคม / ผลกระทบที่มีต่อสังคมชุมชน

เนื่องจากเมื่อมีการขยายตัวของเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนมีงานมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น และชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณี ทำให้รักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีไว้

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นการลดช่องว่างระหว่างภาครัฐกับประชาชน มีการสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวร่วมรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการร่วมกัน

1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านสังคม

แนวทางหรือหลักในการวิเคราะห์ทางสังคม มีหลักการและวิธีการดังนี้

1.3.1) แนวทางโดยยึดหลักการ ประกอบด้วย หลักสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และหลักการพึ่งตนเอง

1.3.2) แนวทางโดยยึดวิธีการ ประกอบด้วย หลักการบังคับเปลี่ยนแปลง และ/หรือ ชี้นำ และหลักการเข้ามามีส่วนร่วม และ/หรือ การริเริ่มโดยประชาชนเอง

ผลการวิเคราะห์ดังนี้

1) แนวทางโดยยึดหลักการ ประกอบด้วย

1.1) หลักสิทธิเสรีภาพ การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนยึดหลักของเสรีภาพที่อยู่ภายในขอบเขตของกฎหมาย โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารควบคุม ซึ่งเป็นกฎระเบียบกติกาในการอยู่ร่วมกันของสังคม มิได้เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ประชาชนหรือชุมชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การแสดงออกถึงความต้องการ และสามารถเรียนรู้ศึกษาวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่ตึกจากนักท่องเที่ยวต่างถิ่นได้ โดยภาครัฐมีการจัดการให้การตอบสนองต่อความต้องการด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งมีส่วนทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยไปสู่รูปแบบที่ดีได้

1.2) หลักความเสมอภาค ตามสภาพของความเป็นจริงของสังคมทุกยุคทุกสมัย ไม่สามารถที่จะทำให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกันได้อย่างแท้จริง เพียงทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้ ส่วนเสียพยายามทำให้มีโอกาสหรือก่อให้เกิดความเสมอภาคในระดับเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ก็จะทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินการจัดการ เป็นการพัฒนาความสามารถให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและสังคมอย่างเสมอภาคในวงการท่องเที่ยว

1.3) หลักการพึ่งตนเอง เป็นหลักการที่ทุกสังคมให้ความสำคัญ และนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ตระหนักถึงการพึ่งตนเองเช่นกัน คือให้ชุมชนรู้จักพึ่งตนเองและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถดูแลและเลี้ยงตัวเองได้ โดยมีภาครัฐให้การสนับสนุน เมื่อชุมชนเข้าไปบริหารจัดการงานหรือธุรกิจด้วยตนเอง ก็จะสามารถรักษาผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ และทรัพยากรที่ถูกนำมาใช้ก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม เนื่องจากความรู้สึกรักของความเป็นเจ้าของพื้นที่ และวางแผนทรัพยากรของท้องถิ่น การพึ่งตนเองจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเกิดจิตสำนึกในการพัฒนาที่ดีตามมา

2) แนวทางโดยยึดวิธีการ ประกอบด้วย

2.1) หลักการบังคับเปลี่ยนแปลง และ / หรือชี้นำ เป็นหลักการที่ประชาชนมีโอกาสซักถาม และแสดงความคิดเห็นได้บ้าง แต่จะไม่มีโอกาสที่จะปฏิเสธแผนงานหรือการจัดการนั้น ได้ทั้งหมด อาจแก้ไขได้บ้างตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์สามารถนำมาซึ่งการพัฒนาที่ดี ได้แก่ วิธีของการชักนำหรือชี้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับสังคมไทย คือ การโน้มน้าว การชักชวน การให้การศึกษา การประชาสัมพันธ์ และโฆษณา ไม่ใช่การบังคับ/ขู่เข็ญ ซึ่งอาจจะได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากประชาชนได้ง่าย ซึ่งจะสร้างให้เกิดผลเสียในระยะยาว

2.2) หลักการเข้ามามีส่วนร่วมและ/หรือการริเริ่มโดยประชาชนเอง เป็นหลักการที่สำคัญหลักการหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย คือ ประชาชนมีความสามารถตัดสินใจในทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เมื่อมีสถานะที่มีความพร้อม

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน จะทำให้ผลงานประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้นและมีศักยภาพในการทำงานมากกว่าที่ภาครัฐ หรือภาคเอกชน หรือนักท่องเที่ยวจะปฏิบัติอยู่แต่เพียงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเท่านั้น เมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้พร้อมเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกลไกของการท่องเที่ยว

1.4 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในด้านองค์การและการบริหาร

องค์การและการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวของไทย เป็นการบริหารโดยภาครัฐหรือหน่วยงานราชการเป็นหลัก ซึ่งองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการการท่องเที่ยว มีอยู่จำนวนมากตามบทบาทหน้าที่ทั้งในส่วนของการกำกับดูแล การอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว และงานด้านกฎหมาย เป็นต้น โดยจัดเป็นประเภทราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล เป็นต้น ซึ่งมีภาคเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว มีส่วนร่วม สนับสนุน และดำเนินการตามนโยบายการบริหารงานของภาครัฐ ได้แก่ สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัด สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ สมาคมผู้ประกอบการนำเที่ยวในประเทศไทย สมาคมโรงแรมไทย เป็นต้น โดยมีสื่อมวลชนเป็นกระบอกกระจายเสียง เพื่อเผยแพร่นโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวสู่สาธารณชน และเป็นผู้สะท้อนผลการทำงานของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการบริหารงานและองค์การโดยอาศัยหลักของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชน หรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ร่วมกันดำเนินงาน สร้างความมีส่วนร่วม มีการติดตามผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง มีการหาจุดยืนด้านการท่องเที่ยวร่วมกัน เป็นลักษณะของการทำงานแบบกระจายอำนาจ โปร่งใส ไม่ซับซ้อน อาศัยหลักของการประชาสัมพันธ์และโฆษณาในการเผยแพร่ส่งข้อมูลสู่เป้าหมาย ทำให้การท่องเที่ยวมีคุณภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

แต่เนื่องจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีอยู่เป็นจำนวนมาก ลักษณะของงานมีความซ้ำซ้อน บางหน่วยงานจะขาดอำนาจในการบริหารจัดการ และมีเรื่องของผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้การบริหารงานขององค์กรไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร

1.5 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านกฎหมาย

การจัดการการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารควบคุมด้วย คือ ต้องบริหารควบคุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ภาครัฐ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชน/ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ให้มีความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณะ และไม่กระทำผิดต่อศีลธรรมอันดีจนส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว

ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ซึ่งขอแยกลักษณะของกฎหมายที่เกี่ยวข้องไว้เป็นลักษณะ 2 ประการ คือ 1) กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการการท่องเที่ยว 2) กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมกับการจัดการการท่องเที่ยว ดังนี้

1) กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว ประกอบด้วย พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522, พระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2544, พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535, พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507, พระราชบัญญัติสัตว์สงวนและสัตว์คุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503, พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545) และพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2478, พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509, พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522, พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456, พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 และพระราชบัญญัติการทำอากาศยานแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522

2) กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมกับการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485, พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2541 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2542), พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2542), พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2543), พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2542) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534, พระราชบัญญัติ

กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535, พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2518, พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522, พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2521, พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541, พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522, พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518, พระราชบัญญัติยาเสพติด พ.ศ. 2522, พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539

การที่วงการการท่องเที่ยวมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ทำให้ขาดเอกภาพในการบริหาร และขาดอำนาจที่แท้จริงในการจัดการ ทำให้เกิดอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินงานขึ้น

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกำหนดไว้ว่าต้องมีการพัฒนาระเบียบข้อบังคับและกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ให้มีการบังคับ ควบคุม และปฏิบัติได้จริง ควรจะมีการบัญญัติให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ในการป้องกันการเคลือบคลุม หรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตาม ซึ่งทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีการเคารพปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ไม่มีการฉ้อฉลหรือทุจริต มีความเสมอภาคเท่ากันทุกคนจะมีโอกาสในการใช้สิทธิเท่าเทียมกันทุกระดับ และประชาชนจะทราบสิทธิของตนตามกฎหมาย ดังนั้นตัวบทกฎหมายจะช่วยให้การจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.6 การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ด้านเทคนิคและกายภาพ

การวิเคราะห์ทางเทคนิคและกายภาพของโครงการหรือการจัดการจะเป็นการวิเคราะห์ความถูกต้องเหมาะสมของทางเลือกด้านเทคนิคและกายภาพ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ใช้เทคนิคและกายภาพ ดังนี้

1.6.1) การใช้มาตรฐานของวิศวกรรม สถาปัตยกรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม เมือง และการวางผังเมือง ในการออกแบบสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้มีความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพภูมิทัศน์ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับธรรมชาติ

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจะต้องเรียบง่ายที่สุด และสร้างจากวัสดุที่มาจากธรรมชาติ จึงทำให้สิ่งแวดล้อมของสถานที่ดี ไม่เกิดเป็นมลภาวะทางสายตา (Visual Pollution) หรือไม่เป็นการบดบังความงามตามธรรมชาติ และเป็นการไม่รบกวนธรรมชาติมากเกินไปอีกด้วย

1.6.2) การใช้เทคนิคกลยุทธ์ของการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ โฆษณา และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีความเหมาะสม ชัดเจน ถูกต้อง ตรงเป้าหมาย เป็นที่รับรู้ และยอมรับจากสาธารณชนมากที่สุด

1.6.3) การใช้หลักของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ รับผิดชอบ และดำเนินงานร่วมกัน ได้แก่ ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว

1.6.4) การใช้หลักการผู้สร้างมลพิษเป็นผู้จ่าย (PPP : Polluter-Pays-Principle) หลักของการป้องกันมลพิษ และการลดมลพิษที่แหล่งกำเนิด จึงไม่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม

1.6.5) การประเมินผลงาน เพื่อเป็นการตรวจสอบการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด หากยังไม่เหมาะสมจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ หากมองการวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ทางเทคนิค และกายภาพแล้ว การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสามารถปรับการเลือกใช้เทคนิคและกายภาพ ให้มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ปฏิบัติจริง และให้มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ด้วย

จากการวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านองค์การและการบริหารโครงการ ด้านกฎหมาย ด้านเทคนิคและกายภาพ สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ย่อมจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นทั้งในส่วนของบุคคลและส่วนรวม ผลของการเปลี่ยนแปลงนั้นย่อมมีทั้งทางลบและทางบวกแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งพิจารณาโดยส่วนรวมแล้วผลในทางบวกมากกว่าผลในทางลบ จึงทำให้มีความเหมาะสมและเป็นไปได้สูงที่จะใช้การจัดการในลักษณะของความยั่งยืนกับการท่องเที่ยวของไทย แต่จากการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันยังไม่มีควมยั่งยืนเท่าที่ควร จึงควรนำการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมาใช้ปฏิบัติให้มากขึ้น ทั้งนี้ควรจะต้องยึดหลักของสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการพึ่งตนเองในการจัดการด้วย

เนื่องจากในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย เหลือน้อย และอยู่ในสถานที่เสื่อมโทรม หากประชาชนทุกคนในสังคมยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการแบบยั่งยืน จะทำให้เป็นการสายเกินแก้ปัญหาด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เช่น สถานที่ท่องเที่ยวเสื่อมโทรม การทำลายสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ การเสื่อมล้ำของสิ่งก่อสร้างในพื้นที่อนุรักษ์และอุทยานแห่งชาติ นักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบ เป็นต้น จะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวหรือทรัพยากรทางการท่องเที่ยวไม่สวยงาม ไร้คุณค่า ไม่สมบูรณ์อย่างที่ควรจะเป็น และนักท่องเที่ยวก็จะไม่เกิดความพึงพอใจ

เมื่อมีการใช้แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแล้วจะทำให้การท่องเที่ยวสามารถพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น บุคคลในรุ่นอนาคตก็จะได้สัมผัสและเชยชมสมบัติอันล้ำค่าเช่นที่คนรุ่นปัจจุบันได้สัมผัสมาแล้ว

2. การวิเคราะห์ที่ใช้ SWOT Analysis

ในปัจจุบันถึงแม้ว่าจะมีการนำรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมาใช้ในประเทศไทยแล้ว ระยะเวลาหนึ่ง แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่สามารถควบคุมได้อย่างแน่นอน ผู้ศึกษาจึงได้ทำการวิเคราะห์โดยเทคนิควิเคราะห์ SWOT โดยศึกษาทั้งภาพด้านบวกและลบ เพื่อให้ได้การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นสำหรับประเทศไทย

การวิเคราะห์ SWOT จะเป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ซึ่งการวิเคราะห์ SWOT จะประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) และปัจจัยภายนอก ได้แก่ โอกาส (Opportunities) และข้อจำกัด (Threats) โดยการวิเคราะห์จะยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 4 กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว และจะคำนึงถึงความสอดคล้องกับสถานการณ์ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก มีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่

- 1) บุคลากร
- 2) งบประมาณ การเงิน และรายได้
- 3) วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เครื่องมือ และปัจจัยทางกายภาพ
- 4) การบริหาร โครงสร้าง กระบวนการ และการพัฒนาองค์กร
- 5) นโยบาย แผนงาน และข้อมูล
- 6) ผลงาน ผลผลิต และการบริการ

โดยปัจจัยจะทำการวิเคราะห์ในส่วนของหน่วยงานของภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่

- 1) สังคมและวัฒนธรรม
- 2) เศรษฐกิจและนิเวศวิทยา
- 3) การเมือง
- 4) เทคโนโลยี
- 5) คู่แข่ง
- 6) ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่
- 7) นักท่องเที่ยว

โดยปัจจัยภายนอกจะทำการวิเคราะห์ในส่วนของชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ดังนี้

1) ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ปัจจัยภายใน

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<p>1. บุคลากร ได้รับความเชื่อถือจากชุมชน บุคลากร มีความรู้ความสามารถ ทำงานสอดคล้องกับหลักของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการพัฒนาตนเองของบุคลากร และภาครัฐสนับสนุน ด้านการศึกษาและพัฒนาบุคลากร</p> <p>2. การบริหาร โครงสร้าง กระบวนการ และการพัฒนาองค์กร การบริหารงานมีวิสัยทัศน์ มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจ และมีความมั่นคงต่อการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว</p> <p>3. นโยบาย แผนงาน และข้อมูล มีการใช้ระบบบูรณาการ สามารถใช้สื่อต่าง ๆ ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีการจัดระเบียบของข้อมูล มีการติดตามประเมินผล มีการคิดสร้างสรรค์ สร้างโครงการต่าง ๆ ใหม่ขึ้นมา เป็นระยะเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทำนกระยะยาว โครงการเปิดมุมมองใหม่เมืองไทย โครงการท่องเที่ยวทั่วไทย การใช้ประชาสัมพันธ์และโฆษณาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว</p> <p>4. ผลงาน ผลผลิต และการบริการ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบริการ เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นผลงานที่ตระหนักถึงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น แก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้คนไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวของไทยมากขึ้น</p>	<p>1. งบประมาณ การเงิน และรายได้ งบประมาณในการบริการจัดการมีไม่เพียงพอ ขาดสภาพคล่องตัวในการจัดการทางการเงิน และขาดเงินทุนหมุนเวียนในการปฏิบัติงาน</p> <p>2. วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เครื่องมือ และปัจจัยทางกายภาพ เนื่องจากขาดงบประมาณทำให้การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ / เครื่องมือที่ทันสมัย และการบำรุงรักษาปัจจัยทางกายภาพไม่ดีเท่าที่ควร</p>

2) ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

ปัจจัยภายใน

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<p>1. บุคลากร มีความสามารถ มีประสบการณ์ มีทักษะในการทำงานสูง ได้รับการอบรมอย่างสม่ำเสมอเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน มีการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน และมีลักษณะของการทำงานเป็นทีม</p> <p>2. งบประมาณ การเงิน และรายได้ มีเงินทุนและงบประมาณสูงสำหรับการบริหารจัดการ</p> <p>3. การบริหาร โครงสร้าง กระบวนการ และการพัฒนาองค์กร ทำงานเป็นระบบ รวดเร็ว มีวิสัยทัศน์ โครงสร้างไม่ซ้ำซ้อน และปฏิบัติงานได้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน</p> <p>4. การบริหาร โครงสร้าง กระบวนการ และการพัฒนาองค์กร ทำงานเป็นระบบ รวดเร็ว มีวิสัยทัศน์ โครงสร้างไม่ซ้ำซ้อน และปฏิบัติงานได้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน</p> <p>4. นโยบาย แผนงาน และข้อมูล มีความทันสมัย ให้ความร่วมมือ สนับสนุนนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐ มีการจัดระเบียบข้อมูลที่ดี นโยบายหรือแผนงานเป็นรูปธรรมสามารถปฏิบัติได้จริง มีความชัดเจน ให้ความสำคัญของการพัฒนาการด้านการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และโฆษณา เพื่อสร้างสรรค์งานด้านการท่องเที่ยว</p>	<p>1. ผลงาน ผลผลิต และการบริการ คำนึงในเรื่องของผลประโยชน์หรือกำไรมากเกินไป เน้นผลงานที่มีปริมาณมากกว่าคุณภาพ และผลงานได้มาตรฐานที่ต่ำกว่าที่โฆษณาหรือประชาสัมพันธ์ไว้</p>

3) ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

ปัจจัยภายนอก

โอกาส (Opportunities)	ข้อจำกัด (Threats)
<ol style="list-style-type: none"> 1. สังคม และวัฒนธรรม แสดงถึงความเป็นไทย คนไทย มีอัตลักษณ์ที่ดีต่อนักท่องเที่ยว เป็นสังคมของความเกื้อกูล คนในท้องถิ่นพร้อมในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีความหลากหลายของวัฒนธรรม มีความรักความหวงแหนในวัฒนธรรม สังคมมีความเข้มแข็ง จึงทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวของไทยมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น รูปแบบโฮมสเตย์ 2. เศรษฐกิจ และนิเวศวิทยา เศรษฐกิจของไทยเอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว คือ มีราคาการท่องเที่ยวที่ถูกกว่าอีกหลาย ๆ ประเทศที่เป็นคู่แข่ง สินค้ามีความหลากหลาย เศรษฐกิจมีการขยายตัวสู่ท้องถิ่นก่อให้เกิดการผลิตและจำหน่ายสินค้า ก่อให้เกิดการพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ 3. การเมือง มีสถานะที่มั่นคง ปลอดภัย มีนโยบายที่สนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง แผนการท่องเที่ยวของไทยสอดคล้องกับแผนการท่องเที่ยวระดับโลก คือ ให้ความสำคัญกับความยั่งยืน 4. คู่แข่ง จากความหลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยว และประเภทของการท่องเที่ยว ทำให้ประเทศไทยได้เปรียบกว่ากลุ่มในประเทศภูมิภาคเดียวกัน 5. ชุมชน / ประชาชน / เจ้าของพื้นที่ มีความพยายามในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ดำเนินงานตามนโยบายของภาครัฐ และมีลักษณะของความเป็นมิตรต้อนรับนักท่องเที่ยวไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างดี 6. นักท่องเที่ยว ให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เทคโนโลยี การกระจายความทันสมัยของเทคโนโลยีครอบคลุมเพียงเมืองหรือจังหวัดที่มีความเจริญแล้วเท่านั้น ในท้องถิ่นห่างไกลยังขาดการพัฒนาาระบบเทคโนโลยี ทำให้การบริหารงานและการจัดการการท่องเที่ยวยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร รวมทั้งในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบการสื่อสาร ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบการคมนาคมขนส่งสาธารณะ ยังไม่ได้มาตรฐานเทียบเท่าระดับสากล 2. นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวไทยยังขาดจิตสำนึกที่ดี และขาดความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ

การวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis ทำให้ทราบถึงจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และข้อจำกัด (Threats) คือ ให้ภาพทั้งด้านบวกและด้านลบ จากการวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย จะเห็นได้ว่ามีจุดแข็งและโอกาสมากกว่าจุดอ่อนหรือข้อจำกัด ดังนี้

ปัจจัยภายในของภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประกอบด้วยจุดแข็ง 4 ด้าน 1) ด้านบุคลากร 2) การบริหาร / โครงสร้าง / กระบวนการ / การพัฒนาองค์กร 3) นโยบาย/แผนงาน/ข้อมูล 4) ผลงาน/ผลผลิต/การบริการ ส่วนจุดอ่อนมี 2 ด้าน คือ 1) งบประมาณ/สถานที่/เครื่องมือ/ปัจจัยทางกายภาพ 2) วัสดุอุปกรณ์/สถานที่/เครื่องมือ/ปัจจัยทางกายภาพ

ปัจจัยภายในของภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ประกอบด้วยจุดแข็ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านบุคลากร 2) งบประมาณ/สถานที่/เครื่องมือ/ปัจจัยทางกายภาพ 3) วัสดุอุปกรณ์/สถานที่/ปัจจัยทางกายภาพ 4) การบริหาร/โครงสร้าง/กระบวนการ/การพัฒนาองค์กร 5) นโยบาย/แผนงาน/ข้อมูล ส่วนจุดอ่อนมี 1 ด้าน คือ 1) ผลงาน/ผลผลิต/การบริการ

ปัจจัยภายนอกของภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และภาคเอกชน หรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ประกอบด้วยโอกาส 6 ด้าน คือ 1) สังคม/วัฒนธรรม 2) เศรษฐกิจ/นิเวศวิทยา 3) การเมือง 4) คู่แข่ง 5) ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ 6) นักท่องเที่ยว ส่วนข้อจำกัดมี 2 ด้าน คือ 1) เทคโนโลยี 2) นักท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ในประเด็นของจุดแข็งและโอกาสด้วยเทคนิค SWOT Analysis มีความสอดคล้องสนับสนุน และเกื้อกูล ต่อการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย เช่น หลักของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความคิดสร้างสรรค์ การให้การศึกษาพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยว เป็นต้น แต่เนื่องจากมีจุดอ่อนและข้อจำกัดด้วย เช่น การขาดงบประมาณในการบริหารจัดการ ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อเสริมการปฏิบัติงาน เป็นต้น การท่องเที่ยวของไทยจึงควรนำหลักของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมาใช้ในสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการจัดการที่ดีและเหมาะสมที่ใช้กับเมืองไทย หากมีการวางแผนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ จะทำให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่การท่องเที่ยวของไทยจะสู่หนทางที่ดีได้ต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ได้แก่ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และบุคลากร เป็นต้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ควบคุมได้ยาก จึงต้องมีการกำหนดทิศทาง การจัดการ และการวางรูปแบบของปัจจัยเหล่านั้นให้เป็นระบบ และสามารถปฏิบัติได้จริง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก็จะไม่ใช่แนวทางของการจัดการที่ไม่เป็นรูปธรรมอีกต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษา เรื่อง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน วิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในปัจจุบัน และเสนอแนะหลักการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเอกสาร นั้น

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีการดำเนินงานของ 4 องค์ประกอบหลัก คือ

1) การจัดการด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว/โครงสร้างพื้นฐาน 2) การจัดการด้านการตลาด/การบริการ/การประชาสัมพันธ์/โฆษณา 3) การจัดการด้านการให้การศึกษา/พัฒนานุเคราะห์ 4) การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งต้องดำเนินงานหรือปฏิบัติองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านไปพร้อม ๆ กันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพราะทุกองค์ประกอบจะมีความสัมพันธ์/เชื่อมโยง/ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การจัดการด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน

การจัดการด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวต้องทำการจัดการควบคู่ไปกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางการท่องเที่ยวโดยใช้อย่างคุ้มค่าให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ใช้เท่าที่จำเป็น และต้องมีการลดการบริโภค การจัดการโครงสร้างพื้นฐานทั้งระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ ต้องพัฒนาเท่าที่มีความจำเป็นเท่านั้น โดยอาศัยหลักของการวางผังเมือง การจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง วิศวกรรม และสถาปัตยกรรม การกำหนดรูปแบบการก่อสร้างให้กลมกลืนกับสภาพดั้งเดิมหรือธรรมชาติของท้องถิ่นให้มากที่สุด พยายามเลือกใช้วัสดุที่ทำจากธรรมชาติ สร้างความเหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

1.2 การจัดการด้านการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และโฆษณา

การจัดการด้านการตลาด การบริการ การประชาสัมพันธ์ และโฆษณา ต้องมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกลมกลืนให้มากที่สุด และต้องคำนึงในเรื่องของสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการสร้างให้กลุ่มบุคคลทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ ทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับความเสมอภาคจากผลประโยชน์อย่างเหมาะสมเท่าเทียมกัน และเป็นการรองรับกับสถานการณ์ในปัจจุบันและอนาคตที่จะเกิดขึ้น

1.3 การจัดการด้านการให้การศึกษาและพัฒนาบุคลากร

การให้การศึกษาและพัฒนาบุคลากรเป็นการจัดการที่จำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากบุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุด คือ เป็นส่วนที่จะทำให้การดำเนินงานสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยต้องมีการให้การศึกษาและพัฒนาบุคลากรกับกลุ่มบุคคลทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ การเรียนรู้ การเพิ่มพูน ประสิทธิภาพ การปรับตัว การรู้จักการให้บริการ ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม และทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

1.4 การจัดการด้านการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ทุกฝ่าย หมายถึง กลุ่มบุคคล 4 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีการจัดการประสานงานเชื่อมโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีทิศทางการทำงานที่สอดคล้องเป็นทางเดียวกัน ร่วมมือกันอย่างเป็นระบบ ระดมความคิด จริงจัง และจริงจัง เพื่อให้การท่องเที่ยวของไทยมีความยั่งยืน

การจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทยได้มีการดำเนินการมาแล้วระยะหนึ่ง แต่ความพยายามที่จะให้เกิดความรู้ความเข้าใจร่วมกันในแนวทางของการจัดการที่ยั่งยืนก็เป็นสิ่งที่ละเอียดไม่ได้เช่นกัน หากแต่จำเป็นที่จะต้องเพิ่มกลยุทธ์ การบูรณาการ และการปฏิบัติอย่างจริงจัง ขณะเดียวกันต้องมีการทบทวนถึงช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาว่าผลของการใช้การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนส่งผลอย่างไรต่อการท่องเที่ยว สังคม สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและหาแนวทางแก้ไข เพื่อการจัดการมุ่งสู่ทิศทางที่ถูกต้อง

การจัดการด้านการท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทยควรจะมีทิศทางไปสู่ความยั่งยืน เนื่องจากมิใช่เพียงคำนึงหรือให้ความสำคัญเฉพาะคนในรุ่นปัจจุบันเท่านั้น แต่เป็นการตระหนักถึงคนในอนาคต คือ ลูกหลาน เป็นการมองระยะยาวแบบมีวิสัยทัศน์

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การที่คนท้องถิ่นให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเฝ้าหาความรู้เพื่อรักษาธรรมชาติ มีการสร้างความสมดุลกับการพัฒนาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิต โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทั้งของชุมชนท้องถิ่น และทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

ดังนั้น กลุ่มบุคคลทั้ง 4 กลุ่ม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว จะต้องร่วมมือกันทำให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้/ได้รับความรู้ ประชาชนในท้องถิ่นมีบทบาทมีส่วนร่วมต่อการบริหาร จัดการ ตัดสินใจ ปฏิบัติ และร่วมได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาค

การจัดการด้านการท่องเที่ยวก็เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ พัฒนาสังคม พัฒนา เศรษฐกิจ และรักษาทรัพยากร ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาล ความยุติธรรม ความเสมอภาค ความจริงใจจริงจังในการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน/ชุมชน และ นักท่องเที่ยว ที่จะต้องให้ความร่วมมือกัน เพื่อให้การท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

1.5 การวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย

ผลการศึกษาแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ด้วยการ ใช้เทคนิค 2 รูปแบบ คือ

1. การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้าน เศรษฐศาสตร์ 2) ด้านสิ่งแวดล้อม 3) ด้านสังคม 4) ด้านองค์การและการบริหาร 5) ด้านกฎหมาย 6) ด้านเทคนิคและกายภาพ

2. เทคนิค SWOT Analysis

สรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย เป็นแนวทางการ จัดการที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ มีความสอดคล้อง สนับสนุน และเกื้อกูล ต่อสถานการณ์ การท่องเที่ยวในปัจจุบัน หากมีการวางแนวทางเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง และให้เป็นรูปธรรม

2. หลักในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

จากแนวความคิดที่ได้ศึกษาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในประเทศไทย ให้มี ทิศทางที่ถูกต้อง มีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ นั้น

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย จึงมีหลักการ โดยสรุป 5 ประการ ดังนี้

- 1) การจัดการการท่องเที่ยวมีการดำเนินงานภายใต้ขีดความสามารถ ในการรองรับของ สังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ
- 2) การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องก่อให้เกิดความสมดุลทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ
- 3) บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ ภาคเอกชนหรือผู้ ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ชุมชน/ประชาชน/เจ้าของพื้นที่ และนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต้องมีความรู้ ได้รับความศึกษา มีความพร้อม มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน
- 4) ผลประ โยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีการกระจายออกไปอย่างเป็นธรรม
- 5) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีการติดตามและประเมินผลการจัดการอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

3. ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรยึดหลักเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ดังนี้

- 1) การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
- 2) การจัดการงานด้านการท่องเที่ยวต้องมีเอกภาพในการบริหาร
- 3) สร้างความเข้มแข็ง ให้การศึกษา และการประสานงานระหว่างกลุ่มบุคคลทุกฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- 4) เปิด โอกาสให้กลุ่มบุคคลทุกท่านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้มากที่สุด
- 5) พัฒนาการท่องเที่ยวพร้อมไปกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และหลักการพึ่งตนเอง
- 6) ติดตามตรวจสอบประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2542. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (รายงานผลการดำเนินงาน) จัดทำโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 2
2. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2543 . โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) . รายงานฉบับสมบูรณ์โดยโครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และกระทรวงมหาดไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2
3. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . 2540 . โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ . รายงานฉบับสมบูรณ์ โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
4. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . 2543 . บทบาทเทศบาลกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในท้องถิ่น . เอกสารประกอบการสัมมนางานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย ปี 2543 .
5. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . 2544 . แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ . กองอนุรักษ์ . พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : บริษัท อัลซา จำกัด .
6. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . 2543 . สรุปปัญหาและการป้องกันแก้ไขผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม . กองอนุรักษ์ .
7. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . แนวทางการพัฒนาอุทยานแห่งชาติและเขตสงวนเพื่อการท่องเที่ยว . จัดทำโดย The World Tourism Organization (WTO).
8. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . 2545 . เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2545 . ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ วันที่ 7-9 มีนาคม 2545 . กองอนุรักษ์ . พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็ทเซเทรา จำกัด
9. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . 2542 . จุลสารการท่องเที่ยว “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” . กองวิชาการและฝึกอบรม ฉบับที่ 18 เล่มที่ 1 มกราคม – มีนาคม ISSN 0858 – 2467 . พิมพ์ที่โรงพิมพ์หิ่เฮง จำกัด .

10. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . 2544 . จุลสารการท่องเที่ยว . กองวิชาการและฝึกอบรม ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม ISSN 0858 – 2467 . พิมพ์ที่ บริษัท ศรีเอทมาซด์ จำกัด .
11. กุศล โชติรัตน์ มนต์เทพ อัดดีสินทอง สมกานต์ ทองเกลี้ยง และศึกษา อุ๋นเจริญ . 2545 . การจัดการธุรกิจท่องเที่ยวแบบยั่งยืน . รายงานการเรียนวิชา จส.704 การจัดการและพัฒนาธุรกิจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาหลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม รุ่นที่ 6 หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ .
12. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . 2541 . การศึกษาเพื่อวางแผนรณรงค์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว . คณะวิทยาศาสตร์ .
13. ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์ . 2542 . การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว . พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ .
14. ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์ . 2542 . การจัดการ การเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและ การท่องเที่ยว . คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . พิมพ์ครั้งที่ 1 โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
15. คารารัตน์ วรจิตตานนท์ . 2542 . ศักยภาพองค์กรชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแก่งหินเพิง อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี . สารนิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม) สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ .
16. ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ . 2527 . การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา . กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล .
17. ทวีป ศิริรัมย์ . 2544 . การวางแผนพัฒนาและประเมินโครงการ . สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
18. เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ . 2537 . การประเมินผลโครงการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พ.ศ. 2530-2536 . คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล .
19. ประสิทธิ์ ดงยิ่งศิริ . 2544 . การวางแผนและการวิเคราะห์โครงการ . กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น .

20. ประชุม รอดประเสริฐ . 2542 . การบริหารโครงการ . กรุงเทพฯ : บริษัท เนติกุลการพิมพ์ (2541) จำกัด .
21. พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) . 2543 . พัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน . มูลนิธิพุทธธรรม พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด .
22. รำไพพรรณ แก้วสุริยะ . 2543 . การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน . การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย .
23. รำไพพรรณ แก้วสุริยะ . ท่องเที่ยวยั่งยืน (ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ . (เอกสารอัดสำเนาประกอบการบรรยาย) .
24. รำไพพรรณ แก้วสุริยะ . หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (เอกสารอัดสำเนาประกอบการบรรยาย) .
25. วรรณพร วณิชชานุกร และสถาบันราชภัฏสวนดุสิต . 2540 . นิเวศท่องเที่ยว : การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ . กองวิชาการและฝึกอบรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทรรปศิลป์
26. วรรณ วลัยวาณิช . 2539 . ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .
27. วุฒิพงษ์ ปริดาภัทรพงษ์ . 2544 . บ้านประหยัดพลังงานแบบยั่งยืน . สารนิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม) สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ .
28. ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ . 2538 . โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีภาคใต้ . รายงานการศึกษาเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . ม.ป.ท. .
29. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย . 2536 . โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย . แผนงานเศรษฐกิจรายสาขา
30. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย . 2544 . โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) . รายงานฉบับย่อสำหรับผู้บริหาร .

31. สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ . 2537 . แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน . รายงานวิจัย สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ .
32. สมพร เทพลีธา . 2536 . การพัฒนาแบบยั่งยืน . (บรรยายในการประชุมราชบัณฑิต และภาคีสมาชิก สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ณ ห้องประชุมราชบัณฑิตยสถาน วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2536) .
33. สมพร แสงชัย . 2545 . สิ่งแวดล้อม : อุดมการณ์ การเมือง และการพัฒนาที่ยั่งยืน . โครงการบัณฑิตศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ .
34. สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิธ สมักรการ . 2542 . การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนาแนวความคิดและวิธีการ . โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ . พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : ไตรกราฟฟิค .

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายภกร นามสกุล รงค์นพรัตน์
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้ช่วยผู้อำนวยการภาคการพิมพ์
ชื่อหน่วยงาน	องค์การค้ำของ สกสค.
สถานที่ทำงาน	2249 ถนนลาดพร้าว แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310
โทรศัพท์	0-2539-2679
โทรสาร	0-2538-4121
ที่อยู่ปัจจุบัน	105 / 26 หมู่บ้านพฤษชาติแสนสุข ถนนรามคำแหง 118 เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ 10240
วุฒิการศึกษา	ปริญญาโท สาขาการบริหารการตลาด มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประสบการณ์	1. Graphic Designer บริษัท อิมเมจ มาร์เก็ตติ้ง จำกัด 2. ผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายการตลาด บริษัท พรฤกษ์ จำกัด 3. รองผู้จัดการฝ่ายการตลาด บริษัท สหเจริญกิจ จำกัด 4. ผู้จัดการฝ่ายผลิต บริษัท เบิร์ท แอนด์ เบบี จำกัด

ผลงาน

1. การจัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือเรียนของกระทรวงศึกษาธิการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทันกำหนดก่อนเปิดภาคเรียน
2. สร้างนวัตกรรมใหม่ โดยนำกระดาษถนอมสายตา ซึ่งมีคุณสมบัตินี้หนักเบา และความหนาเทียบเท่ากระดาษพิมพ์มาตรฐาน ผิวกระดาษไม่สะท้อนแสง ช่วยลดการเมื่อยล้าของสายตา มาพิมพ์หนังสือเรียน
3. ประสานการจัดทำต้นฉบับกับสำนักพิมพ์จีน กรุงปักกิ่ง อันเป็นที่นิยมของกลุ่มผู้เรียนภาษาจีน และได้รับการรับรองจากกระทรวงศึกษาธิการประเทศไทยมาผลิตและวางจำหน่ายทั่วประเทศไทย
4. เป็นผู้ร่วมจับกุมการผลิตหนังสือเรียนขององค์การค้ำของ สกสค. ปลอม